

**LASTEN JA PERHEIDEN PALVELUVERKKO JYVÄSKYLÄSSÄ:
Selvitystyön I vaihe**

Julkaisija: Haukkalan säätiö (www.haukkalansaatio.com)

Julkaisuaika: 25.9.2014

Tekijä: Elina Hallman, YTM

SISÄLLYS

ESIPUHE	1
1. PALVELUT LAPSILLE JA HEIDÄN PERHEILLEEN	3
1.1 Kasvun ja oppimisen tukipilari	4
Päivähoito	4
Lasten kerhotoiminta	5
Esiopetus	6
Perusopetus	7
Koulujen kerhotoiminta	9
Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta Jälkkäri	10
Lastentutkimuslinikka	11
1.2 Terveiden ja toimintakyvyn tukipilari.....	13
Neuvolapalvelut	13
Kouluterveydenhuolto	14
Fysioterapiapalvelut -JYTE.....	15
Puheterapiapalvelut -JYTE	17
Toimintaterapiapalvelut -JYTE	18
Lastenpsykiatria	19
Nuorisopsykiatria	19
1.3 Hyvinvoinnin ja turvan tukipilari.....	23
Neuvolan perhetyö	23
Pikkulapsiperheiden psykologityö	24
Lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu	24
Perheneuvolan palvelut	25
Lastensuojelun avohuolto ja tukitoimet	26
Lotilan nuorisokodin avotyö	28
Lastenvalvojan palvelut (lapsioikeudelliset palvelut)	29
Koulukuraattorityö.....	29
Koulupsykologityö.....	30
Nuorten päihde- ja mielenterveystyö.....	30
Etsivä työ.....	31

Katupäivystystyö	32
Nettineuvonta- ja tukipalvelut	33
Jyväskylän evankelis-luterilaisen seurakunnan työ perheissä	33
Ensi- ja turvakodin tukimuodot synnytykseen (doula-tukihenkilöt), univalverytmin tuki sekä Baby Blues -työ.....	34
Mannerheimin lastensuojeluliiton lastenhoitotoiminta.....	35
Tukiperhetoiminta	36
Tukihenkilötoiminta	37
Jyväskylän evankelis-luterilaisen seurakunnan vammaisnuorisotyö.....	38
Oiva ja Ilona -toiminta.....	39
Mä oon mukana! -toiminta.....	39
1.4 Yhteisöllisyyden ja toiminnallisuuden tukipilari.....	41
Ryhmä- ja vertaistoiminta perheille.....	41
Lasten virike- ja leikkitoiminta (alle kouluikäisille)	43
Lasten vapaa-aika ja harrastustoiminta (kouluikäiset)	44
Nuorisotilat ja -työ	45
Jyväskylän LastenParlamentti ja Nuorisovaltuusto.....	46
2. PALVELUT ERI-ikäisille lapsille perheeseen.....	47
3. NÄKEMYKSIÄ LASTEN JA PERHEIDEN TARPEISTA JA PALVELUVERKON TOIMIVUUDESTA.....	51
LOPUKSI	56
LIITE 1: SELVITYSTÄ VARTEN HAASTATELLUT ASIANTUNTIJAT	57

ESIPUHE

Tässä raportissa hahmotetaan lasten ja heidän perheidensä palveluverkkoa Jyväskylässä. Raportissa tarkastellaan 0–16-vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen kohdennettuja palveluita. Selvitys ulottuu vauvaikäisen palveluverkosta yläastettaan lopettelevan nuoren palveluverkkoon. Siirtymä peruskoulusta toisen asteen koulutuksiin on rajattu selvityksen ulkopuolelle.

Raportin ensimmäisessä luvussa kuvataan, millaisia lasten ja perheiden hyvinvointia tukevia palveluita palveluverkosta löytyy. Lukuun kaksi on listattu tietyn ikäiselle lapselle tarjolla olevat palvelut. Päättävässä luvussa tulkitaan kentän toimijoiden esittämiä näkemyksiä lasten ja perheiden tarpeista sekä palveluverkon toimivuudesta.

Selvitys on tehty Haukkalan säätiön toimeksiannosta. Idea selvityksestä syntyi säätiön järjestämässä ”Lapsille ja nuorille hyvinvointia yhteisvoimin” -asiantuntijaseminaarissa lokakuussa 2013. Säätiössä nähtiin tarpeelliseksi hahmottaa lapsia ja perheitä tukevien palveluiden kokonaisuutta ja koota tietoa yksittäisistä palveluista ja niiden tarjoajista. Tiedon kokoamisen ajateltiin olevan askel kohti eri toimijoiden välisen yhteistyön tiivistämistä päämääränä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen. Nyt tehty raportti on ensimmäinen vaihe selvitystyötä. Raporttia voidaan jatkossa täydentää ja tehdä muita tarvittavia lisäselvityksiä.

Selvitys on toteutettu maaliskuu-kesäkuussa 2014. Tietoa kerättiin pääasiallisesti henkilöhaastatteluin, organisaatioiden www-sivuilta sekä pieneltä osin myös kirjallisista esitemateriaaleista ja ilmoitus-tauluilta. Haastatellut henkilöt olivat palveluita tuottavien tahojen avainhenkilöitä. Haastatteluista valtaosa toteutettiin kasvotusten, loput puhelimitse. Selvityksen pohjustukseksi haastateltiin myös muutamaa vanhempaa palveluiden asiakkaina ja käyttäjinä.

Selvitystyö ja raportin kirjoittaminen on ollut paitsi tiedon hakua, etsimistä ja luettelointia myös raamien ja rajausten tekemistä. Palveluiden ja erilaisten toimijoiden kirjo osoittautui heti alussa valtavaksi suhteessa kunnianhimoisiin tavoitteisiin ja resurssien rajallisuuteen. Rajaamista on tehty seuraavanlaisin periaattein:

- Raporttiin on sisällytetty tarkempaa tietoa erityisesti *palveluista, jotka on kohdennettu lapsille ja heidän perheilleen*.
***Selvityksen ulkopuolelle jäävät sellaiset palvelut, joita tarjotaan lapsille ja perheille kuten muullekin väestölle, esimerkkinä vastaanotto toiminta terveysasemilla. Myös esimerkiksi maahanmuuttajapalvelut ja vammaispalvelut tekevät paljon työtä lasten ja perheiden parissa, mutta niitäkään ei ole tähän työhön sisällytetty.
- Raportissa painottuu *julkisen ja kolmannen sektorin toiminta*.
***Yksityisen sektorin moninaiset toimijat jäävät pääosin selvityksen ulkopuolelle. Selvityksessä on lähinnä mainintoja siitä, jos kunta ostaa jotakin palvelua yksityiseltä sektorilta, mutta toimijoita ei esimerkiksi ole luetteloitu. Lisäksi on huomattava, että

lapsiperheet asioivat paljon myös suoraan erilaisten yksityisen toimijoiden kanssa ja ostavat niiltä palveluita.

- Raportti on yleinen katsaus *keskittyen ns. peruspalveluihin*. Tästä poiketaan kuitenkin paikoin, esimerkkinä lasten ja nuorten psykiatria.
***Selvityksen ulkopuolelle jää lukuisa joukko toimijoita, kuten sijaishuolto, erilaiset laitospaikat, erikoissairaanhoidon lasten vastuualueen yksiköt (pois lukien em. psykiatria) sekä lukuisat muut lapsikeskeiset toimijat.
- Raporttiin sisältyy *joidenkin hankkeiden toimintaa*, mikä on nähty tärkeäksi. Katsaus pyrkii olemaan ajankohtainen kuvaus.
***Kuitenkin useita hankkeita on jäänyt ulkopuolelle.

Kiitän ohjausryhmää, johon ovat kuuluneet Haukkalan säätiön hallituksen puheenjohtaja professori emerita Lea Pulkkinen ja jäsenet professori Kimmo Jokinen, Keski-Suomen SOTE 2020 -hankkeen hankepääällikkö Marja Heikkilä ja Jyväskylän kaupungin perusturvapalveluiden kehittämisjohtaja Silja Ässämäki. Samoin kiitän haastateltuja asiantuntijoita (liite 1) mielenkiintoisista ja avartavista keskusteluista. Kiitän myös haastateltuja vanhempia lapsiperheiden palvelutarpeiden esiintuomisesta.

1. PALVELUT LAPSILLE JA HEIDÄN PERHEILLEEN

Tässä luvussa kuvataan, millaisia hyvinvointia tukevia palveluita on tarjolla 0–16-vuotiaille jyvaskyläläisille lapsille perheineen. Erityisesti on paneuduttu siihen, millaista tukea lapselle/perheelle tarjotaan sekä siihen, miten lapset ja perheet pääsevät näiden palveluiden piiriin. Esittelyt on laadittu seuraavalla rakenteella:

1. luonnehdinta lapselle ja mahdollisesti koko perheelle tarjottavasta tuesta ja tyypilliset tilanteet, joihin tukea tarjotaan (**mitä**)
2. tietoa palvelun piiriin pääsemisestä/ohjautumisesta, maininta maksullisuudesta/maksuttomuudesta, keskeiset ohjaavat tahot (**miten**)
3. maininta palvelun kohderyhmästä ja mahdollisesti lisäksi tieto, kuinka moni saa palvelua esimerkiksi vuoden aikana (**kenelle**)
4. keskeistä tietoa palvelun järjestäjästä (**järjestäjät**)
5. muuta olennaista tietoa (**tiesitkö**)

Palvelut on jäsennetty neljän temaattisen tukipilarin ympärille:

1. Kasvun ja oppimisen tukipilari
2. Terveiden ja toimintakyvyn tukipilari
3. Hyvinvoinnin ja turvan tukipilari
4. Yhteisöllisyyden ja toiminnallisuuden tukipilari

Tällaisen sisällöllisen jäsennyksen etuna on, että se tukee kokonaiskuvan muodostamista. Haasteellista puolestaan on se, että moni palvelu voisi kiinnittyä useampaan tukipilariin. Palvelut on kiinnitetty pilareihin sen mukaan, millaista tukea ne lapselle ja perheelle pääasiallisesti tarjoavat.

1.1 KASVUN JA OPPIMISEN TUKIPILARI

Tässä esiteltävät päivähoito, lasten kerhotoiminta sekä esiopetus ovat varhaiskasvatuksen palveluita. Toiminnot liittyvät hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen. Varhaiskasvatuspalveluista rakentuu jatkumo perusopetukseen, jota myös esitellään tässä. Kiinteässä yhteydessä perusopetukseen puolestaan toimivat koulujen kerhot sekä perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta Jälkkäri. Myös ne nähtiin mielekkääksi liittää tähän yhteyteen. Jälkimmäisenä esitellään Lastentutkimusklinikan toimintaa oppimisvaikeuksien tutkijana ja kuntouttajana.

Päivähoito

Mitä? Päivähoidon tuki on lapselle tukea kasvuun, kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin. Vanhemmilla on pääasiallinen kasvatusvastuu ja -oikeus, mutta päivähoito pyrkii tukemaan vanhempia tässä tehtävässä kasvatuskumppanuuden nimissä. Päivähoito tukee perhettä myös konkreettisella tavalla tarjoamalla lapselle hoitoa esimerkiksi vanhemman työssäkäynnin tai opiskelujen ajaksi.

Lapsi voi olla hoidossa joko kunnallisessa tai yksityisessä päiväkodissa. Toisena vaihtoehtona ovat kunnalliset ja yksityiset perhepäivähoitajat. Perhepäivähoito tapahtuu pienissä lapsiryhmissä, yleensä hoitajan omassa kodissa. Jyväskylässä on myös muutama yksityinen ryhmäperhepäivähoitopaikka.

Päiväkodit ovat pääsääntöisesti avoinna arkisin noin klo 6.30–17.30. Tapiolan päiväkotitoiminta on ainoa päiväkotitoiminta, joka tarjoaa ympärivuorokautista hoitoa, myös lauantaisin ja sunnuntaisin. Lisäksi joissakin päiväkodeissa on mahdollista suunnitella hoito perheen tarpeen mukaisesti arkisin pääsääntöisesti klo 5.00–22.30. Perhepäivähoidossa iltahoidosta sovitaan erikseen.

Päivähoidossa pyritään kohtaamaan jokainen lapsi henkilökohtaisesti. Tukijärjestelyjä pyritään tarpeen mukaan tuomaan lapsen arkeen, esimerkiksi toiminnanohjaukseen. Jos lapsi tarvitsee päiväkotitarkeensa enemmän tukea, sitä voidaan järjestää paitsi arjen toimintatapoja sovittamalla myös muodostamalla erilaisia pienryhmiä tai järjestämällä ryhmään avustaja. Käytäntönä on, että vanhempienkin tukea tarvitsevat lapset sijoitetaan siihen päivähoitopaikkaan, johon he menisivät ilman erityisen tuen tarvetta. Useassa päiväkodissa on oma tai omia erityislastentarhanopettajia. Päivähoidon hoitopaikkojen asiantuntemuksen tukena ovat kunnan kiertävät erityislastentarhanopettajat (keltot) sekä resurssierityislastentarhanopettajat (rehtorit), joilla on keskeinen rooli tuen järjestämisessä päivähoitoon.

Miten? Alle kouluikäisten lasten vanhemmat voivat itse määrittellä sen, miten järjestävät lapsensa hoidon.

Kunnallista päivähoitopaikkaa voi hakea ympäri vuoden viimeistään neljä kuukautta ennen hoidontarpeen alkamista. Työstä tai opiskelusta johtuvista ennakoimattomissa tilanteissa hakemus on jätettävä viimeistään kahta viikkoa aiemmin. Hakulomakkeessa voi esittää toiveensa haluamastaan päivähoitopaikasta. Kaupungin päivähoidossa on käytössä palvelutakuu. Se tarkoittaa, että lapsi on tietyin ehdoin oikeutettu palaamaan entiseen päiväkotitoimintaansa, jos hoito keskeytyy esimerkiksi van-

hemman äitiysloman tai vuorotteluvapaan takia. Perhepäivähoidossa olevan lapsen hoitopaikkatakuun toteutuminen riippuu hoitajan hoitopaikkatilanteesta.

Yksityistä päivähoitopaikkaa voi hakea yksityisestä päiväkodista, perhepäivähoitajalta tai ryhmäperhepäivähoidosta ottamalla yhteyttä suoraan kyseiseen päivähoitopaikkaan.

Päivähoitomaksujen perustana on sosiaali- ja terveyshuollon asiakasmaksuista annettu laki ja asetus. Asiakasmaksusihteerit tekevät maksupäätökset huoltajien toimittaman tuloseselvityksen, tositteiden ja liitteiden perusteella. Päivähoitotunnit laskutetaan yleensä kerran kuukaudessa siten, että sovitut hoitotunnit laskutetaan jälkikäteen. Perhe voi valita kunnallisen päivähoidon sijaan kotihoidon tuen, yksityisen hoidon tuen tai päivähoidon palvelusetelin.

Keskeiset ohjaavat tahot: varhaiskasvatuksen palvelukeskus, päivähoiton toimipisteet, neuvolat, ”puskaradio”, Kela (hoidon tuet)

Kenelle? Päivähoitopaikan lapselle voi saada, kun äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakausi päättyy. Lapsi voi olla päivähoitossa kouluun siirtymiseen saakka. Myös esiopetuksen aikana on oikeus päivähoitoon.

Järjestäjät? Palveluita järjestävät kunta ja yksityiset toimijat. Yksityinenkin päivähoito on kunnan valvomaa ja tukemaa.

Jyväskylässä on noin 60 kunnallista päiväkotia ja noin 35 yksityistä päiväkotia. Kaupungin päiväkoteja ovat esim. Onnimannin ja Päivärinteen päiväkodit. Yksityisiä päiväkoteja ovat esim. Taidepäiväkoti Kulmakartano ja Sportti-päiväkoti. Esimerkiksi Aarresaari ja Tenava Päiväkodit ovat puolestaan suuria ketjuja, joilla on Jyväskylän seudulla useampia päiväkoteja.

Perhepäivähoitajia Jyväskylässä on noin 300, joista noin puolet on kunnallisia ja puolet yksityisiä. Lisäksi on muutama yksityinen ryhmäperhepäivähoitopaikka.

Tiesitkö? Joissakin päiväkodeissa toimii vanhempaintoimikunta, joka yhdistää vanhempia ja lisää heidän osallisuuttaan päiväkodin arjessa. Toiminta on vanhempien organisoimaa.

Avoin varhaiskasvatus tarkoittaa edellä esitetyn päivähoiton ohella toteutettua palvelua lapsiperheille. Kyse on alle kouluikäisille tarkoitetuista kerho- ja leikkitoiminnoista: mm. avoimet päiväkodit, kuntien, seurakuntien ja järjestöjen kerhotoiminta, perhekahvilat sekä leikki- ja asukaspuistotoiminta. Näistä kerrotaan kohdissa ”Lasten kerhotoiminta” (seuraavana) ja ”Ryhmä- ja vertaistoiminta perheille”.

Lasten kerhotoiminta

Mitä? Ympäri kaupunkia toimii lasten kerhoja, jotka tarjoavat lapsille säännöllistä ja ohjattua ryhmätoimintaa. Toiminta pitää sisällään leikkiä ja oppimista sekä tarjoaa lapselle mahdollisuuden tавata muita lapsia ja saada kavereita. Perheille kerhot tarjoavat kasvatuksellista ja hoidollista tukea.

Kerhot ovat suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, ns. avoimia varhaiskasvatuspalveluita. Tyypillinen kerho kokoontuu muutaman tunnin ajan 1–2 kertaa viikossa joko aamu- tai iltapäivällä. Toimintakausi on yleensä yksi lukuvuosi, mutta lapselle voi tarjoutua mahdollisuus jatkaa samassa paikassa seuraavanakin vuonna.

Miten? Vanhempi ottaa yhteyttä mieleiseensä kerhoja järjestävään tahoon. Kerhoihin on ilmoittautumisajat toimintakauden alussa, mutta myös kesken kauden on mahdollista päästä mukaan, mikäli tilaa on. Pääsääntönä on, että lapsi voi osallistua kerrallaan yhteen järjestävän tahon kerhoon.

On olemassa sekä maksullisia että maksuttomia kerhoja. Esimerkiksi kaupungin järjestämästä kerran viikossa kokoontuvasta kerhosta maksu on noin 20 €/kk (syyskuusta 2014 alkaen). Sen sijaan esimerkiksi seurakunnan kerhot ovat maksuttomia.

Keskeiset ohjaavat tahot: ”puskaradio”, varhaiskasvatuksen palvelukeskus

Kenelle? Lasten kerhot on tarkoitettu pääasiassa kotihoidossa oleville lapsille. Myös perhepäivähoidossa olevia lapsia on toiminnassa mukana. Esimerkiksi kaupungin ja Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) kerhoihin otetaan iältään 2–5-vuotiaita lapsia, seurakunnan päiväkerhoihin pääosin 3–6-vuotiaita.

Järjestäjät? Kerhoja järjestävät ainakin kaupunki, evankelis-luterilaisen seurakunnan alueseurakunnat sekä yhdistykset, esim. Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL).

Kaupungin järjestämät kerhot toimivat päiväkotien tiloissa tai perhe- ja leikkipuistoissa, esimerkiksi Ilvespuistossa, Yrttisuon, Mäki-Matin ja Pupuhuhan perhepuistoissa.

Tiesitkö? Lasten kerhoista saatetaan käyttää järjestäjästä riippuen esimerkiksi nimitystä päiväkerho, iltapäiväkerho tai lasten kerho.

Kerhot ovat päivähoidon rinnalla osa varhaiskasvatusta. Kerhotoiminta saattaa olla lapsia kotona hoitavalle vanhemmalle/vanhemmille hyvin merkityksellinen tuki lapsen hoidossa ja kasvatuksessa.

Esiopetus

Mitä? Esiopetuksen pyrkimyksenä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä kokonaisvaltaisesti sekä parantaa hänen oppimisedellytyksiään ennen kouluikää. Esiopetuksessa opetellaan erityisesti ilmaisullisia, kielellisiä, matemaattisia, sosiaalisia ja käsityön taitoja. Toimintatavat ovat toiminnallisia, kokemuksellisia ja elämyksellisiä sekä perustuvat leikkiin.

Esiopetukseen osallistutaan yleensä lukuvuoden ajan. Lukuvuoden aikana opetusta on oltava vähintään 700 tuntia, mikä tarkoittaa, että arkipäivää kohden esiopetusta on noin neljä tuntia. Esiopetus tapahtuu päiväkodeissa ja on useimmille lapsille osa päivähoitopäivää. Esiopetus järjestään siten, että se muodostaa oman, noin neljän tunnin mittaisen kokonaisuutensa. Opetus ajoittuu yleensä aamupäivään.

Miten? Esiopetukseen on vuosittainen hakuaika keväällä koskien seuraava lukuvuotta. Äkillisen muutoksen sattuessa paikkaa on mahdollista hakea myös hakuajan ulkopuolella. Yksityisestä esiopetuspaikasta (yksityiset päiväkodit) perhe sopii suoraan palveluntuottajan kanssa ja täyttää sen jälkeen hakemuksen, jonka perusteella ostopalveluhinta maksetaan palveluntuottajalle.

Esiopetus on maksutonta ja vapaaehtoista.

Keskeiset ohjaavat tahot: päivähoitopaikat, varhaiskasvatuksen palvelukeskus

Kenelle? Lapsi pääsee esiopetukseen ennen koulun alkua, pääsääntöisesti sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta.

Järjestäjät? Esiopetusta on saatavilla suurimmasta osasta kunnallisia päiväkoteja sekä ostopalvelusopimuksella niistä yksityisistä päiväkodeista, joiden esiopetussuunnitelmat ovat kaupungin hyväksymiä. Esiopetus kuuluu Jyväskylässä varhaiskasvatuspalveluihin.

Tiesitkö? Lapsi on oikeutettu päivähoitopaikkaan esiopetuksen ajan.

Ruotsinkielinen esiopetus järjestetään Sivutaskun päiväkodissa.

Perusopetus

Mitä? Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä sekä opettaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Koulutus on luonteeltaan yleissivistävää kasvatusta ja opetusta.

Jyväskylässä on kyläkouluja (esim. Saarenmaan koulu), päiväkotikouluja (esim. Janakan koulu), alakouluja (esim. Keltinmäen koulu), yläkouluja (esim. Kuokkalan koulu) sekä yhteinäiskouluja, joissa on oppilaita 1. luokkalaisista 9. luokkalaisiin (esim. Korpilahden yhtenäiskoulu). Opinympäristöt ja -polut muovautuvat siis hieman erilaisiksi, mutta opetuksessa pyritään tasaveroisuuteen. Koulussa opetetavat asiat pohjautuvat opetussuunnitelmiin. Lisäksi kouluilla on omat toimintasuunnitelmat, jotka ohjaavat koulun arkea.

Opetussuunnitelmassa on mainittu, että opettajan vastuulla on ottaa huomioon opetusryhmän ja sen jokaisen oppilaan erilaiset lähtökohdat ja tarpeet. Tarvittava tuki pyritään järjestämään pääsääntöisesti omaan kouluun. Yleisimpiä tukimuotoja ovat tukipalvelut ja opetuksen eriyttäminen, esimerkiksi kohdennettujen tehtävien antaminen. Tehostetumpaa tukea voi olla osa-aikainen erityisopetus ja avustajapalvelut. Joissakin tilanteissa on mahdollista päästä ns. alueelliseen pienryhmään tai starttiryhmään. Esimerkiksi lukuvuonna 2013–2014 alueellisia pienryhmiä on ollut viidessätoista koulussa. Pienryhmässä ollaan joko osa- tai kokoaikaisesti. Noin kymmenellä alueella on myös ns. YPR -pienryhmä (ks. alla). Keskitetysti puolestaan järjestetään autismiopetus (Kypärämäen, Viitaniemen ja Vaajakummun koulut) sekä erityiskoulujen opetus (Huhtarinteen, Päiväharjun ja Kukkulan koulut).

Alle on koottu oppimisen ja koulunkäynnin tukimuotoja Jyväskylässä (kopioitu suoraan perusopetuksen www-sivuilta/14.5.2014):

- starttiryhvät koulutulokkaille, joiden oppimisvalmiudet vaativat vielä kehittymistä
- alueelliset pienryhmät
- yksilöllisen opetuksen pienryhmät (YPR) 11-vuotiseen oppivelvollisuuteen otetuille oppilaille, joilla on vaikeita ja laaja-alaisia oppimisvaikeuksia tai kehitysviivästymiä
- autismiopetusryhmät
- VERTTI - vaativaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden aamu- ja iltapäivätoiminta
- Huhtarinteen erityiskoulu vammaisille ja pitkäaikaissairaille lapsille
- Kukkulan koulu sairaalaopetusta vaativille lapsille
- Päiväharjun koulu vaikeimmin vammaisten lasten opetus, Elämäntaitojen yksikkö (ETY) 7.-9.luokkalaisille kehitysvammaisille nuorille sekä lisäopetus peruskoulun päättäneille kehitysvammaisille nuorille
- Oppimis- ja ohjauskeskus Onerva (valtion koulu):
Jyväskylän näkövammaisten koulu ja Haukarannan koulu yhdistyivät vuoden 2013 alusta hallinnollisesti ja toiminnallisesti Oppimis- ja ohjauskeskus Onervaksi.

Miten? Ensimmäiselle luokalle ilmoitaudutaan sähköisellä lomakkeella vuoden alkupuolella. Lapsen ensisijainen lähikoulu määräytyy lapsen terveydentilan, sisarusperusteen, koulumatkan pituuden ja turvallisuuden perusteella. Esimerkiksi Keltinmäen koulu on lähikoulu Keltinmäen, Myllyjärven, Ylä-Myllyjärven, Mäyrämäen, Mustalammen ja Taka-Keljon lapsille. Kouluihin sijoittelussa otetaan huomioon myös koulujen resurssit. Myös seitsemännelle luokalle ilmoitaudutaan alkuvuodesta ja tällöin lähikoulu määräytyy pääosin kotiosoitteen mukaisesti. Kuitenkin esimerkiksi musiikkiluokalle valitut oppilaat siirtyvät Kilpisen kouluun ja ruotsinkielisen opetuksen oppilaat Kuokkalan kouluun.

Oppilaan tarvitsemaa oppimisen ja koulunkäynnin tukea suunnitellaan huoltajan, oppilaan opettajan, erityisopettajan ja oppilashuollon henkilöstön kanssa. Jokaisessa koulussa toimii ns. oppilashuoltoryhmä, johon kuuluvat rehtori, erityisopettaja, terveydenhoitaja, koulukuraattori ja koulupsykologi sekä yläkouluissa myös opinto-ohjaaja. Esimerkiksi pienryhmäpäätös edellyttää aina moniammatillisen arviointiryhmän päätöstä. Oppilaan tarvitsemaa oppimisen ja koulunkäynnin tukea järjestetään vuonna 2010 annettujen säädösten mukaan kolmiportaisen tuen – yleinen, tehostettu ja erityinen tuki – muodossa. *Yleisen tuen* muotoja ovat mm. tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, oppilaanohjaus, aamu- ja iltapäivätoiminta, avustajapalvelut ja kerhotoiminta. Jos yleisen tuen muodot ovat riittämättömät, oppilaalle laaditaan arvio oppimisesta ja tarvittavista tukitoimista. Se käsitellään oppilashuoltoryhmässä, johon kuuluvat tavallisesti rehtori, kouluterveydenhoitaja, erityisopettaja, koulupsykologi ja/tai kuraattori, yläkoulussa myös opinto-ohjaaja, sekä luokanopettaja tai -valvoja. *Tehostettua tukea* varten oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma. Tuen muodot ovat samantapaisia kuin yleisessä tuessa mutta pitemmälle vietyinä. *Erytisestä tuesta* tehdään kirjallinen päätös. Oppilaalle laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. (Huom! Elokuussa

2014 astuu voimaan uusi opiskelija- ja oppilashuoltolaki. Jatkossa puhutaan ilmeisesti tapauskohtaisesti koottavasta monialaisesta asiantuntijaryhmästä oppilashuoltoryhmän sijaan.)

Perusopetus oppikirjoineen ja oppimateriaaleineen, työvälineineen ja -aineineen on maksutonta. Lisäksi päivään kuuluu maksuton ateria sekä tietyin edellytyksin myös maksuton kotiinkuljetus. Myös oppilashuolto on maksutonta. Lisäksi vammaisella tai muutoin erityistä tukea tarvitsevalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät apuvälineet ja muun muassa tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä apuvälineet.

Kenelle? Peruskoulu kestää yhdeksän vuotta ja se on kohdennettu lapsille, jotka ovat iältään 7–16-vuotiaita. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta, mutta joissain tapauksissa on mahdollista aloittaa koulu myös vuotta aiemmin tai myöhemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun peruskoulun 1–9 luokat on suoritettu tai viimeistään, kun koulun aloituksesta on kulu-
nut kymmenen vuotta.

Vuonna 2013 Jyväskylässä oli yli 12 000 perusopetuksessa olevaa oppilasta.

Järjestäjät? Jyväskylän kaupungilla on noin 40 koulua, joista kolme on ns. erityiskouluja. Erityiskoulut ovat Huhtarinteenkoulu, Päiväharjun koulu sekä Kukkulan koulu. Elokuusta 2014 lähtien joukkoon kuuluu myös Huhtasuon yhtenäiskoulu. Lisäksi Jyväskylässä toimii kolme perusopetusta antavaa koulua, jotka eivät kuulu opetuspalveluiden alaisuuteen. Nämä koulut ovat Jyväskylän normaali-
koulu, Jyväskylän steinerkoulu sekä Jyväskylän kristillinen koulu. Jyväskylässä toimii myös valtion ylläpitämä erityiskoulu Onerva Mäen koulu.

Tiesitkö? Jyväskylän kouluilla on käytössä Wilma-oppilastietojärjestelmä, jossa huoltajat voivat muun muassa seurata lastaan koskevia merkintöjä, selvittää poissaolot ja myöhästymiset sekä olla tarvittaessa yhteydessä opettajaan.

Koulujen kerhotoiminta

Mitä? Koulujen kerhotoiminta on vapaa-ajan toimintaa, jolla pyritään mm. tukemaan kodin ja koulun kasvatustyötä, antamaan lapselle mahdollisuuksia osaamisen ja onnistumisen kokemuksiin sekä kehittämään luovaa toimintaa ja ajattelua. Toiminnalla pyritään siihen, että jokaisella lapsella olisi mahdollisuus ainakin yhteen kerhoharrastukseen läpi koko perusopetuksen riippumatta esimerkiksi perheen tuesta tai vanhempien taloudellisesta tilanteesta. Jokaisella jyväskyläläisellä koululla järjestetään jotakin kerhotoimintaa.

Kerhot on järjestetty koulupäivän yhteyteen ja ne toimivat koulujen tiloissa. Useimmiten ne pidetään iltapäivällä koulun jälkeen. Kerho kokoontuu tyypillisesti kerran viikossa, yhden lukukauden ajan. Kerho voi olla esimerkiksi liikunta-, kädentaito- tai musiikkikerho. Lisäksi on kieli- ja kulttuurikerhoja. Näiden lisäksi on ollut esimerkiksi shakkikerhoja, matikkakerhoja, sosiaalisten taitojen kerhoja ja luontokerhoja.

Miten? Kerhoihin pääsee ilmoittautumalla koululle tai joissain tapauksissa ottamalla suoraan yhteyttä järjestävään tahoon (järjestävän tahon ollessa muu kuin koulu). Kerhoihin täytyy ilmoittautua etukäteen ja sitoutua toiminta-ajaksi. Kerhoja ei ole tarkoitettu toiminnaksi, johon otetaan osaa silloin tällöin.

Kerhotoiminta on maksutonta ja vapaaehtoista.

Keskeiset ohjaavat tahot: koulun toimijat

Kenelle? Kerhotoiminta on tarkoitettu peruskoulun vuosiluokkien 1–9 oppilaille. Erityisesti kerhot liikuttavat ja innostavat alakouluikäisiä lapsia.

Esimerkiksi lukuvuonna 2012–2013 Jyväskylän kouluilla järjestettiin noin 350 kerhoa. Toimintaan osallistui noin 5 500 lasta.

Järjestäjät? Koulujen kerhoja järjestävät kaupunki/opetuspalvelut sekä monet järjestötoimijat, esimerkiksi Jyväskylän Pallokerho (JYPK) ja Kansallinen lastenliitto ry–Keski-Suomen piiri. Kerhoa voi pyörittää myös esimerkiksi kyläyhdistys.

Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta Jälkkäri

Mitä? Aamu- ja iltapäivätoiminnalla pyritään tukemaan kodin ja koulun kasvatustyötä sekä edistämään lasten hyvinvointia vähentämällä lasten yksinoloa vanhempien ollessa työssä ja tarjoamalla lapsille koulupäivän jälkeen mahdollisuus osallistua ohjattuun ja virkistävään toimintaan, lepoon ja vaikkapa läksyjen tekoon.

Jälkkäri-toimintaa järjestetään Jyväskylän seudulla alakoulujen tiloissa. Käytännössä Jälkkäri toimii miltei jokaisella koululla. Jyväskylässä Jälkkäri-toiminta on nykyisin kiinteä osa koulujen toimintaa.

Toimintaa järjestetään arkisin yli 4 tuntia pääsääntöisesti klo 12–17 välisenä aikana. Myös aamupäivisin on toimintaa muutamissa paikoissa. Ohjattuun Jälkkäri-päivään kuuluu mm. liikkumista, soittamista, laulamista tai askartelua. Ryhmäkoot vaihtelevat pienistä ryhmistä hyvin suuriin ryhmiin. Suurissa ryhmissä lapsia hajautetaan pienempiin toiminnallisiin ryhmiin.

Jälkkärien toiminta-ajat noudattelevat koulujen toiminta-aikoja (ks. Tiesitkö).

Miten? Jälkkäriin voi ilmoittautua ensimmäiselle luokalle ilmoittautumisen yhteydessä tai erillisellä lomakkeella kevään loppuun mennessä. Jälkkäri-paikka on pyritty ja pystytty järjestämään kaikille hakuaikana paikkaa hakeneille. Hakuajan jälkeen voi hakea hajapaikkoja.

Jälkkäristä peritään kuukausimaksu, joka on 105 €/kk. Jos lapsi osallistuu Jälkkäriin vain 12 päivää kuukaudessa, on toimintamaksu 60 €/kk.

Ideana on, että Jälkkärissä käydään ilmoitetulla tavalla, ei mennen ja tullen oman mielen ja kulloisenkin tilanteen mukaan.

Kenelle? Jälkkäriin voivat osallistua 1. ja 2. luokan oppilaat sekä erityisen tuen päätöksen saaneet 1.–5.-luokkalaiset.

Esimerkiksi syksyllä 2013 Jälkkäri-toimintaan osallistui noin 1400 lasta, joista noin 900 oli 1. luokkalaisia, noin 500 2. luokkalaisia ja noin 30 oli koululaisia, joilla päätös erityisestä tuesta.

Järjestäjät? Jälkkärin toimintapisteitä on 41, joista 22 on kaupungin opetuspalvelujen omia. Loput 19 ovat eri järjestöjen, yhdistysten ja yksityisen yrittäjän vetämiä. Toimijat ovat Jyvälän setlementti ry, Jyväskylän kristillisen koulun yhdistys ry, Jyväskylän Rudolf Steiner -koulun kannatusyhdistys ry, Jyväskylän Turvallinen iltapäivä ry, Suomen Nuorisoseurat ry, Torppis ry, Nappis-jälkkäri/FC Vaajakoski ry ja Yrittäjä Ville Rinta-Harri. Jyväskylän kaupungilla on Jälkkärin koordinointi-, arviointi- ja valvontavastuu.

Tiesitkö? VERTTI on vaativaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjattua aamu- ja iltapäivätoimintaa. Se on tarkoitettu perusopetusikäisille kehitysvammaisille ja autistisille lapsille ja nuorille. Toimintaa järjestetään koulupäivinä sekä kesä- ja elokuussa klo 7–17.00 välillä. Lukuvuonna 2013–2014 toimintaa järjestettiin noin kymmenellä koululla.

Kesä-Jälkkäriä järjestetään 1.–4.-luokkien oppilaille kesäkuussa arkisin klo 8.00–16.00 välillä eri puolilla Jyväskylää. Aukioloajat ja toimintamaksut vaihtelevat pisteittäin.

Lastentutkimuslinikka

Mitä? Lastentutkimuslinikalla tutkitaan ja kuntoutetaan kouluikäisten oppimisvaikeuksia. Pyrkimyksenä on oppimisvaikeuksien syiden selvittäminen ja tukitoimien löytäminen yhdessä lapsen vanhempien ja opettajien kanssa.

Lapsi käy aluksi tutkimuksissa, joissa oppimisvaikeuksien syitä tutkitaan monenlaisten tehtävien avulla. Tutkimus- ja selvittelyvaiheessa käyntejä on keskimäärin kolme kertaa. Ne kestävät kolmisen tuntia ja toteutetaan tavallisesti koulupäivän aikana. Myös vanhempien kanssa keskustellaan ja heidän antamat tiedot ja havainnot koetaan tärkeinä. Näiden lisäksi opettajan havainnot lapsen koulutuskentelystä ovat hyödyllisiä.

Tutkimusten jälkeen pidetään lapsen, vanhempien ja opettajien kanssa neuvotteluja, joissa keskustellaan tutkimushavainnoista ja mietitään yhdessä keinoja lapsen oppimisen tueksi.

Joillakin lapsilla on mahdollisuus yksilö-, pari- tai ryhmäkuntoutukseen Lastentutkimuslinikalla, jolloin lapsi käy kuntoutuksessa tyypillisesti kerran viikossa. Lisäksi neuropsykiatriseen kuntoutukseen osallistuvien lasten vanhemmille ja opettajille pyritään tarjoamaan tukea lapsen käyntien rinnalla.

Miten? Lastentutkimuslinikalle pääsyn edellytys on, että psykologi on tutkinut lapsen ja arvioinut lisätutkimusten olevan tarpeen. Tyypillistä on, että klinikalle tullaan perheneuvolan tai koulupsykologin ohjaamana. Toisinaan aloitteen tekijä on lastenpsykiatri tai -neurologi.

Klinikan palvelut ovat perheille maksuttomia.

Keskeiset ohjaavat tahot: perheneuvola, koulupsykologi, erikoissairaanhoido

Kenelle? Palvelut on tarkoitettu kouluikäisille lapsille.

Järjestäjät? Lastentutkimusklinikkaa ylläpitävät Niilo Mäki Instituutti ja Jyväskylän perheneuvola. Klinikalle otetaan asiakkaita Keski-Suomen alueelta. Klinikalla työskentelee neljä psykologia ja lisäksi Niilo Mäki Instituutin henkilökuntaa työskentelee klinikalla tutkimustyönsä ohella.

1.2 TERVEYDEN JA TOIMINTAKYVYN TUKIPILARI

Tässä esiteltävät neuvolapalvelut, kouluterveydenhuolto sekä fysio-, puhe- ja toimintaterapiapalvelut ovat osa ns. perusterveydenhuoltoa. Perusterveydenhuolto on hyvin laaja kokonaisuus, johon kuuluu tässä esiteltyjen lisäksi esimerkiksi suun terveydenhuolto. Jyväskylässä terveyspalveluita tuottaa Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskus (JYTE), johon kuuluvat Jyväskylän lisäksi Hankasalmi, Muurame ja Uurainen. Huomattava on, että esimerkiksi lääkinnällistä kuntoutusta ovat järjestämässä paitsi terveyskeskukset ja sairaalat myös Kela, yksityiset vakuutuslaitokset sekä yksityiset palveluntuottajat.

Tässä esiteltävät lasten- ja nuorisopsykiatria puolestaan kuuluvat erikoissairaanhoidon ja näitä palveluita tuottaa Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Erikoissairaanhoidon muodostaa palvelukokonaisuuden, joka toimii yhteistyössä perusterveydenhuollon toimijoiden kanssa. Lapsia perheineen palvelee erityisesti lasten vastuualue, johon kuuluu erilaisia osastoja ja poliklinikoita, mm. lastenneurologian poliklinikka ja lastenosasto.

Neuvolapalvelut

Mitä? Neuvolassa terveydenhoitaja tekee raskaana oleville naisille säännölliset terveystarkastukset, joissa pyritään huomioimaan puolison ja koko perheen terveys ja hyvinvointi. Lapsen syntymästä kouluikään saakka käynnit neuvolassa jatkuvat lapsen terveystarkastuksina, joissa pyrkimyksenä on lapsen kehityksen ja perheen hyvinvoinnin seuraaminen, mahdollisiin ongelmatilanteisiin puuttuminen ja niissä tukeminen. Käynneillä seurataan lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua sekä annetaan hänelle valtakunnalliseen rokotusohjelmaan kuuluvat rokotteet. Osa neuvolakäynneistä toteutetaan ns. laajoina terveystarkastuksina, joissa kartoitetaan koko perheen tilannetta. Neuvolassa pyritään havaitsemaan lapsiperheen mahdolliset ongelmat ja erityisen tuen tarpeet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Neuvolan seurantaan kuuluvat myös neuvolan lääkärin vastaanotot.

Ensimmäisen lapsen saaneisiin perheisiin tarjotaan neuvolasta kotikäynti, kun lapsi on syntynyt.

Pyrkimyksenä on, että sama tuttu terveydenhoitaja työskentelee perheen parissa ja että laaja-alainen työskentelytapa mahdollistaa jatkumon raskausajan seurannasta lapsen neuvolakäynteihin (ks. Järjestäjät).

Miten? Vauvaa odottava perhe ottaa yhteyttä neuvolaan ja sovitaan ensimmäinen käynti, jossa ohjelmoidaan raskauden seuranta. Jatkossa neuvolan terveydenhoitajalta saa neuvontaa myös puhelimitse ajanvaraus- ja neuvonta-aikana ja tarvittaessa voidaan sopia ylimääräinen neuvolakäynti. Kynnys ottaa yhteyttä tarkastusten välissä pyritään pitämään matalana.

Neuvolassa käyminen on vapaaehtoista. Neuvolalla on kuitenkin velvollisuus lapsiperheen tuen tarpeen selvittämiseen. Käytännössä neuvolatarkastuksista pois jättäytyneitä perheitä lähestytään kirjeitse ja tarvittaessa perhettä tavoitellaan puhelimitse. Mikäli perheeseen ei saada yhteyttä eikä

tuen tarvetta ja perheen tilannetta saada selvitettyä, lastensuojeluilmoituksen tekeminen sosiaali-toimeen on asianmukaista.

Neuvolapalvelut ovat maksuttomia.

Keskeiset ohjaavat tahot: (päivähoito)

Kenelle? Neuvolapalvelut on tarkoitettu lasta odottaville perheille sekä lapsille vauvasta kouluikään saakka. Äkillisesti sairastuneet lapset eivät saa hoitoa neuvolasta, vaan hoidon tarpeen arvioi oman alueen sairaanhoitaja (terveysasemalla), joka antaa hoito-ohjeita ja tarvittaessa ajan lääkärille.

Järjestäjät? Neuvoloita on ympäri Jyväskylää kymmenkunta. Neuvoloissa työskentelee neuvolan terveydenhoitajia ja lääkäreitä. Jyväskylässä tehdään nykyisin pääosin laaja-alaista neuvolatyötä (esim. Palokka, Tikkakoski, Uurainen, Vaajakoski, Muurame, Korpilahti). Laaja-alainen työ tarkoittaa, että äitiysneuvolan ja lastenneuvolan tehtävät on yhdistetty samaan paikkaan ja samalle terveydenhoitajalle. Tähän suuntaan ollaan siirtymässä vähitellen loppuissakin neuvoloissa.

Tiesitkö? Ensimmäistä lastaan odottaville perheille suositellaan perhevalmennusta, jonka neuvola järjestää yhteistyössä muiden tahojen, muun muassa neuvolan perhetyön ja seurakunnan kanssa. Valmennuksen tavoitteena on vahvistaa vanhempien tietoja ja taitoja, jotta arki vauvan kanssa sujuisi hyvin. Perhevalmennus pitää sisällään muun muassa seuraavia tunteja: Tietoa hammashoidosta, Muuttuva elämäntilanne, Elämää vauvaperheenä ja Imetystunnit. Syksyllä 2014 perhevalmennuksen osana järjestetään valmennuskerta yksin odottaville äideille.

Neuvolan kautta vanhempien on mahdollista päästä seksuaalineuvojan (terveydenhoitaja) vastaanotolle.

Kouluterveydenhuolto

Mitä? Kouluterveydenhuollon pyrkimyksenä on tukea oppilaan tervettä kasvua ja kehitystä. Terveydenhoitaja seuraa terveyttä, tunnistaa sairauksia ja poikkeamia kehityksessä sekä antaa terveysneuvontaa. Painopiste on sairauksien ja ongelmien ennaltaehkäisyssä. Lapsi ja nuori voi saada tukea ja ohjausta esimerkiksi kasvamiseen ja murrosikään, ravitsemukseen ja syömiseen, seurusteluun ja seksuaalisuuteen tai päihteisiin liittyvissä kysymyksissä. Mahdollisia pulmia ratkotaan yhdessä lapsen ja nuoren sekä tarvittaessa myös vanhempien ja muun kouluyhteisön kanssa. Yksi keskeinen työmuoto on tarvittaviin palveluihin ohjaaminen.

Lapsia ja nuoria kohdataan vuosittaisissa määräaikaissa terveystarkastuksissa, joissa terveydenhoitaja kyselee kuulumisia, seuraa painoa ja pituutta, ryhtiä ja ihon kuntoa. Vuosiluokilla 1., 5. ja 8. toutetaan ns. laaja terveystarkastus. Laajaan terveystarkastukseen sisältyy terveydenhoitajan tarkastus, lääkärintarkastus sekä kotona täytettävät terveystarkastus oppilaalle ja vanhemmille. Laajaan tarkastukseen kuuluu, että myös vanhemmat kutsutaan paikalle ja tällöin vastaanotolla kartoitetaan koko perheen hyvinvointia. Yhdessä mietitään esimerkiksi sitä, onko perheellä huolia, jotka voisivat

vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Vaikka vanhemmat olisivat paikalla, 8. luokkalaiselle järjestetään laajan tarkastuksen yhteydessä mahdollisuus puhua kaksin terveydenhoitajan kanssa.

Lisäksi lapsia ja nuoria kohdataan heidän hakeutuessaan vastaanotolle ns. avoimena vastaanottoaikana tai muun yhteydenoton myötä.

Terveydenhuollossa huolehditaan koulupäivän aikana sattuneiden haavereiden ensiavusta (ks. Tiesitkö).

Miten? Koululla on määrätty terveydenhoitaja. Yleensä on ilmoitettu ns. avoin vastaanottoaika, jolloin terveydenhoitaja on paikalla ja häntä voi mennä tapaamaan ilman ajanvarausta. Joissakin kouluissa avointa vastaanottoaikaa on tarjolla päivittäin. Jossakin toisessa koulussa avoin vastaanotto voi olla esimerkiksi kerran viikossa. Pienessä koulussa terveydenhoitaja saattaa käydä hyvin harvoin, esimerkiksi kerran kuukaudessa.

Terveydenhoitajaan voi ottaa yhteyttä myös puhelimitse tai opettajan välityksellä.

Vuositarkastuksiin ja laajoihin tarkastuksiin kutsutaan kaikki oppilaat. Jos kutsuttu jättää näihin saapumatta, kysellään hänen peräänsä ja tehdään ns. poisjääneen tuen tarpeen selvittäminen, josta tehdään merkintä järjestelmiin. Kuitenkaan ketään ei voida pakottaa tarkastuksiin, sillä kyse on vapaaehtoisista palveluista.

Kenelle? Kouluterveydenhuolto on tarkoitettu kouluikäisille lapsille ja nuorille.

Järjestäjät? Kouluterveydenhuolto toteutuu Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskuksen (JYTE:n) alaisuudessa. JYTE:llä työskentelee noin 30 kouluterveydenhoitajaa, joilla on keskimäärin noin 500 oppilasta (yksi iso tai useampi pieni koulu) työalueellaan. Koululääkäreitä JYTE:llä on vain yksi. Muutoin koululääkärien tehtäviä hoitavat terveyskeskuslääkärit kouluilla vierailen.

Tiesitkö? Vapaa-ajan tapaturmissa, sairaanhoidollisissa toimenpiteissä (esim. korvatulehdukset ja niiden hoito) ja pitkäaikaissairauksien seurannassa hoitava taho on terveysasema tai yksityinen lääkäriasema.

Fysioterapiapalvelut -JYTE

Mitä? Fysioterapia voi olla esimerkiksi vauvan motorisen kehityksen tukemista ja kotiohjaamista. Sitä voi olla esimerkiksi leikki-ikäisen liikkeiden koordinaation ja tasapainon parantaminen, jalkojen virheasentojen korjaaminen tai erilaisista vammoista tai sairauksista johtuva tarve motorisen kehityksen tukemiseen. Yleisesti ottaen fysioterapialla pyritään tukemaan lapsen motorista kehitystä tilanteissa, jossa tarve tälle tuelle on. Tavoitteena on kuntouttaa ja ennaltaehkäistä liikunta- ja toimintakykyä haittaavia ongelmia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Fysioterapia järjestetään pääosin vastaanottokäynteinä. Fysioterapeutit työskentelevät yleensä lapsen kanssa kahdestaan ja lapsen vanhempia ohjataan ja neuvotaan heidän esimerkiksi hakiessa lasta terapiasta. Terapiajaksoon voi kuulua myös esimerkiksi päiväkotikäyntejä.

Kuntouttavien jaksojen pituus ja tiiviysi vaihtelee tilanteesta riippuen. Vauvoilla tyypillinen jakso kestää kolmesta kuukaudesta vuoteen. Kuntoneuvolakäyntejä (neuvontaa ja ohjausta) on tyypillisesti kolme, maksimissaan viisi. Jollakin saattaa olla yksittäisiä käyntejä fysioterapiassa ja joku toinen saattaa käydä terapiassa koko lapsuutensa ajan. Viimeksi mainitussa on kyse lääkinällisestä kuntoutuksesta, esim. neurologiseen sairauteen. Lääkinällisessä kuntoutuksessa käyntiväli voi olla esimerkiksi viikko, pienellä vauvalla tiheämminkin.

Fysioterapiapalvelut järjestää jonkin verran myös ryhmämuotoista kuntoutusta. Toteutettava ryhmä voi olla esimerkiksi motoriikkaryhmä. Lapsia voidaan ohjata myös esimerkiksi kunnan liikuntapalveluiden erityisliikunnan ryhmiin (esim. Pomppu-ryhmä).

Miten? Fysioterapiaan tullaan pääosin läheteellä. Lähetteen tekee tyypillisesti neuvolan terveydenhoitaja. Myös vanhempi voi ottaa yhteyttä.

JYTE:n fysioterapiapalvelut voi arvioinnin perusteella päättää alle kymmenen kerran mittaisten, kehitystä tukevien kuntoutusjaksojen toteuttamista. Kuntoneuvolakäynneistä puhutaan silloin, kun käynnit keskittyvät neuvontaan ja ohjaamiseen. Lääkinällisessä kuntoutuksessa puolestaan on kyse siitä, että lapsen on todettu tarvitsevan pitkäkestoista terapiaa kehityksen tueksi. Tällainen kuntoutusjakso on vähintään kymmenen kerran jakso. Kuntoutus on lääkärin määräämää ja lapselle on tehty kuntoutussuunnitelma, joka ohjaa fysioterapian toteuttamista. Lähetä lääkinälliseen kuntoutukseen tulee aina lääkäriltä.

Palvelut ovat maksuttomia.

Keskeiset ohjaavat tahot: neuvola, terveysasemat, yksityinen puoli, erikoissairaanhoido. Myös päiväkodeista ja pikkulapsiperheiden psykologeilta tulee toisinaan läheteitä.

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu 0–16-vuotiaille. Suurin osa terapiasta kohdentuu alle kouluikäisiin, erityisesti vauvat ovat suuri asiakasryhmä.

Järjestäjät? Fysioterapia kuuluu JYTE:n keskitettyjen palveluiden kuntoutus- ja terapiapalveluihin. JYTE-alueella työskentelee viisi fysioterapeuttia, jotka sijoittuvat keskustaan, Palokkaan, Vaajakoskelle, Murameen (hoitaa Säynätsalaa ja Korpilahtea) sekä Hankasalmelle. Työskentelypisteet ovat pääosin terveysasemilla.

Tiesitkö? Usein lasten ryhtiöngelmissä ohjaututaan avoterveydenhuollon muihin toimipisteisiin samaan ohjausta ja neuvoja. Kouluterveydenhuolto on keskeinen paikka, jossa seurataan lasten ryhtiä.

Puheterapiapalvelut -JYTE

Mitä? Puheterapiassa keskitytään puheen, kielen ja kommunikoinnin häiriöiden tutkimiseen ja kuntoutukseen. Tavoitteena on ”kommunikaatiohäiriöiden ehkäisy ja niiden riittävän varhainen toteuttaminen, kuntouttaminen sekä tarvittaessa jatkotutkimuksiin ohjaaminen”.

Puheterapia järjestetään pääosin vastaanottokäynteinä. Puheterapeutit työskentelevät yleensä lapsen kanssa kahdestaan ja lapsen vanhempia ohjataan ja neuvotaan hänen esimerkiksi hakiessa lasta terapiasta. Myös esimerkiksi päivähoitoon voidaan tehdä ns. seuranta- ja/tai ohjaukseyntejä.

Terapiajakson tarve ja kesto määritellään tehdyn alkuarvioinnin sekä käytössä olevien kriteerien perusteella. Osalle lapsista käyntikertoja tarjotaan 1–3 kertaa. Tällöin kyse voi olla ohjausluontoisesta puheterapiasta tai yksittäisestä äännevirheestä. Laajemmissa ongelmissa, esimerkiksi kielellinen erityisvaikeus, käyntejä voi kertyä noin 20–30 vuoden aikana.

Puheterapiapalveluissa on lähdetty kehittämään ryhmätoimintaa, joitain ryhmiä on jo toteutettu ja toimintaa on tarkoitus laajentaa lähitulevaisuudessa. Tähän mennessä on toteutettu mm. artikulaatioryhmä ja nimeämisryhmä.

Miten? Puheterapiaan tullaan läheteellä, joka tehdään tyypillisesti neuvolassa. Läheteitä tulee myös terveyskeskuslääkäreiltä, yksityispuolelta ja erikoissairaanhoidosta. Jos lähete tulee erikoissairaanhoidosta, on siellä usein jo arvioitu tilannetta. Lähete voi tulla myös esimerkiksi päivähoidosta tai perhe voi ottaa itse yhteyttä vastaanotolle.

Palvelu on maksutonta.

Keskeiset ohjaavat tahot: neuvola, terveyskeskuslääkäri, yksityiset lääkärit, erikoissairaanhoido

Kenelle? Palvelu on kohdennettu pääasiassa alle kouluikäisille lapsille. (Lisäksi sitä kohdennetaan myös aikuisille, mutta sitä ei käsitellä tässä.) Kouluun siirtyville lapsille, jotka täyttävät lääkinnällisen kuntoutuksen kriteerit, on voitu hankkia puheterapiaa ostopalveluna määritellyn jakson ajaksi. JYTE:n puheterapeutit arvioivat tarvittaessa myös kouluikäisen lapsen tilannetta ja ohjaavat häntä eteenpäin.

Vuonna 2013 puheterapiaan tuli vajaat 900 uutta lähetettä (JYTE-alue).

Järjestäjät? Puheterapia kuuluu JYTE:n keskitettyjen palveluiden kuntoutus- ja terapiapalveluihin. Jyväskyläläisten puheterapiapalvelut on keskitetty pääosin Asemakadun toimipisteeseen, lisäksi palveluita tarjotaan Korpilahdella ja Tikkakoskella sekä Kyllön terveyskeskussairaalassa sekä sopimus kuntien alueella (Muurame, Hankasalmi, Uurainen). JYTE-alueella on 12,5 asiakastyötä tekevää puheterapeuttia. Heidän asiakkaista 85–90 % on lapsia ja loput aikuisia.

Toimintaterapiapalvelut -JYTE

Mitä? Toimintaterapiassa tuetaan lapsen kasvua ja kehitystä ottaen huomioon niin kognitiivinen, sensomotorinen kuin psykososiaalinen ulottuvuus. Lapsi voi saada tukea esimerkiksi vuorovaikutusongelmiin, keskittymättömyyteen tai esimerkiksi karkea- tai hienomotoriikan pulmiin. Alle kouluikäisten kanssa keskitytään usein perusvalmiuksien ja motoriikan tukemiseen, kun taas kouluikäisten kanssa työskenneltäessä korostuu omantoiminnanohjaus.

Arviointijaksolla toimintaterapeutti tapaa lapsen 1–3 kertaa. Arviointia tehdään mm. standardoiduin testein, kyselylomakkein sekä havainnoiden leikkitaitoja, tarkkaavaisuutta sekä motoriikkaa ja hahmottamisen taitoja. Arviointi tehdään pääosin toimintaterapeutin vastaanotolla, mutta siihen voi sisältyä myös lapsen havainnointia päiväkotitai kouluympäristössä. Jakson lopuksi pidetään palauttekeskustelu, jossa käydään vanhempien kanssa läpi tehtyä arviointia ja jatkosuunnitelmaa.

Työskentely saattaa jatkua yksilöllisenä toimintaterapiajaksona. Yhteen jaksoon kuuluu 5–15 käyntiä toimintaterapeutilla. Jaksoja voi olla useampi peräkkäin. Käynnit toteutetaan pääosin vastaanottoilojen terapiahuoneissa, joissa on puitteet ja välineet työskentelyyn (mm. keinoja, renkaita, pallomeeri, liitutauluja). Joissain tilanteissa jatkotyöskentely toteutetaan ohjauksena ja neuvontana ilman, että varsinaista terapiaa aloitetaan.

Toimintaterapiaa järjestetään myös ryhmämuotoisena. Tähän mennessä on ollut esimerkiksi vuorovaikutusta tukevia ryhmiä sekä omantoiminnan ohjausta tukevia ryhmiä. Erilaisia ryhmiä pyritään perustamaan lisää, myös vanhempien vertaistukiryhmää on toivottu.

Miten? Toimintaterapiaan tullaan lähetteellä. Esimerkiksi terveydenhoitaja, lääkäri, puheterapeutti tai muu terveydenhuollon henkilö voi tehdä lähetteen. Myös erityislastentarhanopettaja voi tehdä lähetteen.

Palvelu on maksutonta alle 18-vuotiaille.

Keskeiset ohjaavat tahot: neuvola, erityislastentarhanopettajat

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu alle kouluikäisille ja kouluikäisille. Eniten asiakkaina on leikkiikäisiä lapsia. Kouluikäisiä lapsia asiakkaina on hyvin vähän.

Vuonna 2013 toimintaterapiaan tuli 350 uutta lähetettä (JYTE-alue).

Järjestäjät? Toimintaterapia kuuluu JYTE:n keskitettyjen palveluiden kuntoutus- ja terapiapalveluihin. JYTE-alueella työskentelee 5,5 toimintaterapeuttia, jotka pääosin sijoittuvat Jyväskylän keskustaan kuntoutus- ja terapiapalveluiden tiloihin.

Lastenpsykiatria

Mitä? Lastenpsykiatrian poliklinikalla ja osastolla hoidetaan erikoissairaanhoidon kriteerit täyttäviä lasten käyttäytymisen ja tunne-elämän ongelmia sekä neuropsykiatrisia ongelmia. Hoito on erikoissairaanhoidon tasoista tutkimusta ja hoitoa lapsille ja heidän perheilleen. Tulosityitä voivat olla esimerkiksi lapsen psyykinen kriisitilanne, syömishäiriöt, itsetuhoisuus, ahdistuneisuus ja/tai psyykkisen oireilun pitkittyminen kuormittavan elämäntapahtuman jälkeen. Lasten neuropsykiatrisia ongelmia hoidetaan lastenpsykiatrialla silloin, kun niihin liittyy psykiatrinen problematiikkaa.

Työskentely alkaa ns. tutkimusjaksolla, jonka aikana pyritään tekemään diagnoosi sekä laaditaan hoitosuunnitelma jatkoa varten. Tilannetta arvioitaessa ja lasta hoidettaessa on ensiarvoisen tärkeää, että perhe on motivoitunut hoitoon ja on saatu luotua yhteiset näkemykset ja tavoitteet lapsen tilanteesta. Perheen aktiivinen osallistuminen lapsen tutkimukseen ja hoitoon on tärkeää. Hoitomuotoja on paljon, esim. yksilö-, perhe- tai ryhmäterapiat, lääkehoidot, perhepäivät ja -jaksot, osastohoitojaksot, koti- tai koulukäynnit sekä verkostotapaamiset. Osa terapioidista (esim. musiikki- ja toimintaterapia) toteutetaan ostopalveluina.

Miten? Lastenpsykiatrialle tullaan lääkärin läheteellä. Läheteitä tekevät neuvola- ja koululääkärit, terveyskeskuslääkärit, yksityiset lääkärit sekä muun alan erikoislääkärit.

Ennen kuin lähete tehdään, esimerkiksi pikkulapsi- tai koulupsykologit ovat monesti työskennelleet jo pitempään lapsen ja perheen kanssa ja he voivat käytännössä toimia taustatukena läheteen laatimisessa.

Keskeiset ohjaavat tahot: lääkärit sekä taustalla myös esimerkiksi koulupsykologit ja pikkulapsipsykologit

Kenelle? Lastenpsykiatrian palvelut on tarkoitettu alle 13-vuotiaille lapsille perheineen. Pääosin asiakkaina on kouluikäisiä lapsia. Asiakkaana on myös alle kouluikäisiä, vauvojakin. Myös odottava äiti voi tulla läheteellä lastenpsykiatrialle.

Järjestäjät? Lastenpsykiatria on vastuualue Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä. Sairaanhoitopiirin toimialueena on koko Keski-Suomi. Lastenpsykiatrian vastuualueeseen kuuluvat Väinönkadulla sijaitseva lastenpsykiatrian poliklinikka sekä Keskussairaалalla sijaitseva lastenpsykiatrian osasto. Osastolla on kolme hoitopaikkaa, joista yksi on määritelty ns. kriisipaikaksi. Osasto toimii viikko-osastona ja on viikonloppuisin suljettu. Lastenpsykiatrinen osastohoito on vähitellen, syksyyn 2015 mennessä siirtymässä Kuopion yliopistolliseen keskussairaalaan (KYS).

Nuorisopsykiatria

Mitä? Nuorisopsykiatrian poliklinikalla hoidetaan nuoria, joilla on vakavia psyykkisiä ongelmia ja usein myös heikentynyt toimintakyky. Yleisiä ongelmia ovat vakava masennus, itsetuhoisuus, ahdis-

tuneisuus, todellisuudentajun heikentyminen ja syömishäiriöt. Työskentely alkaa ns. tutkimusjaksoilla, jolla arvioidaan nuoren tilannetta ja kerätään siitä tietoa. Useimmiten tavataan myös nuoren vanhempia. Tutkimusjakson jälkeen hoito voi jatkua poliklinikalla esimerkiksi viikoittaisena hoitosuhteena tai tutkimusjakson perusteella sopivaksi arvioidussa muussa paikassa. Hoito koostuu usein eri hoitomuotojen yhdistelmästä, esimerkiksi psykoterapiasta ja lääkehoidosta, usein myös perhetyöstä ja ryhmätoiminnasta. Poliklinikalla tehdään myös nuorten toimintakyvyn kartoituksia.

Nuorisopsykiatrian 10-paikkaisella osastolla toteutetaan psykiatrasta sairaalahoitoa. Osasto tarjoaa nuorelle hoidollisen ympäristön ja turvalliset rajat. Hoitomuotoja on useita, joista keskeisimmät ovat yksilöllinen hoitosuhde nimettyyn omahoitajaan, perhe- ja verkostotapaamiset sekä muu yhteydenpito, lääkärin tapaamiset ja hoitoneuvottelut sekä lääkehoito. Osastolla pyritään yhteisöllisyyteen, toiminnallisuuteen ja arkisten taitojen harjoitteluun. Osastolla toimii joitakin terapeuttisia ryhmiä. Osastohoidossa on pyritty lisäämään suunnitelmallisia ja pohjustettuja hoitajaksoja, mutta osastohoitoon tullaan myös päivystyksellisesti. Osastopaikoista kaksi on varattu tutkimusjaksoille, joihin ohjaudutaan avohoidosta.

Nuorisopsykiatrian liikkuva työryhmä Kolikko (Kouluihin Liikkuvat Konsultaatiot) on nimensä mukaisesti liikkuvaa työtä tekevä työryhmä, joka tekee konsultaatioita, hoidontarpeen arviointeja sekä lyhyitä interventioita. Työskentelyn ideana on, että nuorten parissa työskentelevät ammattihenkilöt voivat ottaa työryhmään yhteyttä ja pyytää sen avuksi psyykkisesti oirehtivan nuoren kanssa työskentelyyn. Tarkoitus on, että yhteyttä ottanut taho/henkilö ja Kolikko tekevät yhteistyötä nuoren tukemiseksi. Kolikko voi myös toteuttaa hoidollisia interventioita tilanteessa, jossa hyvin lyhyt hoitajakso arvioidaan nuoren tilanteessa riittäväksi.

Kenelle? Nuorisopsykiatrian poliklinikalla vastataan noin 13–17-vuotiaiden nuorten hoidosta. Alaikäraja kulkee käytännössä siinä, kun nuori siirtyy ala-asteelta yläasteelle. Yli 17-vuotiaita voidaan hoitaa, mutta uusiksi asiakkaita ei oteta.

Nuorisopsykiatrian osastolla hoidetaan 13–17-vuotiaita nuoria.

Liikkuva työryhmä palvelee puolestaan 13–22-vuotiaita nuoria.

Miten? Nuorisopsykiatrian poliklinikalle ja osastohoitoon tarvitaan lääkärin lähete. Nuorisopsykiatrialle tulleet läheteet käydään läpi viikoittain pidettävissä lähetekeskusteluissa, joissa arvioidaan sitä, missä tutkimus ja/tai hoito pystytään parhaiten toteuttamaan: poliklinikalla, osastolla vai kenties Kolikko-töryhmän työllä tai mahdollisesti jossakin erikoissairaanhoidon ulkopuolella.

Liikkuvaan työryhmään Kolikkoon voivat ottaa yhteyttä erilaiset nuorten parissa toimivat ammattihenkilöt. Yhteyttä ottavan henkilön ei siis tarvitse olla lääkäri, yhteyttä voidaan ottaa esimerkiksi koululta tai nuorisotyöstä.

Poliklinikkakäynnit ovat maksuttomia. Osastohoidosta peritään sairaalamaksu, mutta kustannukset pysyvät kohtuullisina.

Järjestäjät? Nuorisopsykiatria on vastuualue Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä. Sairaanhoitopiirin toimialueena on koko Keski-Suomi. Nuorisopsykiatrian vastuualueeseen kuuluvat sairaalalla sijaitseva nuorisopsykiatrian osasto, Tourulassa toimiva poliklinikka sekä liikkuva työryhmä Kolikko.

Näiden lisäksi vastualueeseen kuuluvat Pohjoisen Keski-Suomen nuorisopsykiatrian poliklinikka (Äänekoskella) sekä nuorisopsykiatrinen kuntoutus (psykiatrista avohoitoa 16–22-vuotiaille nuorille).

Nuorisopsykiatriassa on noin 60 vakanssia pitäen sisällään koko henkilöstön. Tällä hetkellä nuorisopsykiatriassa työskentelee 4,5 lääkäriä. Esimerkiksi osastolla työskentelee lääkäri, sairaanhoitaja, psykologi, sosiaalityöntekijä, osastonhoitaja, sairaalahuoltaja ym. sekä tarvittaessa muitakin erikoisasiantuntijoita.

1.3 HYVINVOINNIN JA TURVAN TUKIPILARI

Tässä esiteltävillä palveluilla ja toimintamuodoilla pyritään erilaisin tavoin tukemaan lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia sekä lisäämään turvaa elämän ja arjen hankalissakin tilanteissa. Osa palveluista on pysyviä palvelumuotoja, osa on hankemuotoista toimintaa. Yhteistä näille kaikille on toiminta matalalla kynnyksellä ja työskentelyn ennaltaehkäisevä luonne. Tyypillistä on myös se, että tuki viedään lapsen ja perheen arkeen ja elinpiiriin.

Hahmotettavuuden parantamiseksi palvelut esitellään aloittaen kunnallisista palveluista ja niistä siirrytään liukuen kolmannen sektorin toimintamuotojen esittelyyn.

Neuvolan perhetyö

Mitä? Perhetyöntekijä tulee perheen kotiin tarjoten keskustelutukea vanhemmuuden ja parisuhteen kysymyksiin sekä kasvatuspohdintoihin. Tukea voi saada esimerkiksi arjen hallinnan ongelmiin tai imetysvaikeuksiin. Käyntien lukumäärä ja tiiviys räätälöidään perheen tarpeista riippuen, mutta keskimäärin käyntejä on 2–10. Pisimmillään perheen kanssa työskennellään kolmisen kuukautta.

Tarkoitus on toimia matalalla kynnyksellä ja oikea-aikaisesti.

Miten? Tukea saadakseen vanhemmat voivat soittaa suoraan työntekijöille, jotka arvioivat avun tarvetta jo puhelinkeskustelussa. Perheen kotiin tehdään parityönä arviointikäynti, jossa arvioidaan tarkemmin työskentelyn mittaa ja tiivyyttä sekä asetetaan tavoitteita, joita voidaan tarkistaa matkan varrella.

Perhetyö on asiakkaalle maksutonta.

Keskeiset ohjaavat tahot: neuvola, päivähoito, perheneuvola ja lastensuojelu

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu lasta odottaville ja alle kouluikäisten lasten perheille.

Noin 300 perhettä vuodessa on päässyt avun piiriin (vuosi 2013).

Järjestäjät? Neuvolan perhetyö on kaupungin järjestämä palvelu, jota tekee kuusi perhetyöntekijää.

Neuvolan perhetyö sijoittuu psykososiaalisiin palveluihin sosiaalipalveluiden alaisuuteen, mutta on osa myös äitiys- ja lastenneuvolapalveluita. Perhetyö toimii kiinteässä yhteydessä neuvolaan.

Tiesitkö? Neuvolan perhetyöntekijät vetävät neuvolan perhevalmennuksen ”Perheen muuttuminen” -valmennuskertaa yhdessä neuvolan terveydenhoitajan kanssa. Neuvolan perhetyö järjestää myös ryhmiä perheiden tukemiseksi.

Pikkulapsiperheiden psykologityö

Mitä? Perhe voi saada psykologilta tukea esimerkiksi vanhemmuuteen tai vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Työskentelyn yleisiä teemoja ovat vanhemman mielialapulmat ja jaksamisen haasteet. Kyse voi olla myös lapsen kehityksen, tunne-elämän tai käyttäytymisen pulmista. Psykologi voi antaa tukea neuvolaikäisen lapsen kehityksen arvioimiseksi.

Työskentelytavat ovat ohjaus, neuvonta, terapeuttiset keskustelut, ryhmätoiminta sekä tarvittaessa arvioinnit ja tutkimukset. Useimmiten tapaamispaikkana on asuinalueella sijaitseva vastaanotto, mutta joskus psykologi voi tavata asiakkaan esim. päiväkodissa, neuvolassa tai kotona.

Tyypillinen tapaamisten lukumäärä on noin 5-6, kun tuetaan vanhempaa/vanhempia jaksamisen haasteissa.

Miten? Vanhemmat soittavat puhelinaikana oman alueen psykologille, joka arvioi tilannetta ja sopii tarvittavasta jatkotyöskentelystä.

Palvelu on perheille maksutonta.

Keskeiset ohjaavat tahot: päivähoito ja neuvola

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu 0–5-vuotiaiden lasten perheille ja lasta odottaville vanhemmille.

Järjestäjät? Kaupungilla on neljä pikkulapsiperheiden psykologia, joilla on aluevastuut.

Tiesitkö? Kun lapsi siirtyy esiopetukseen, vastuu lapsen asiassa siirtyy koulupsykologille.

Lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu

Mitä? Kotipalvelusta voi saada tilapäistä lastenhoitoapua tai apua välttämättömissä kodinhoitotöissä. Tilapäinen tarve voi johtua esim. siitä, että pienten lasten vanhempi kotiutuu sairaalasta tilapäisesti huonokuntoisena. Apua voi saada tarvittaessa myös ilta- tai yöajalle. Palvelun kesto vaihtelee yksittäisestä käyntikerrasta useampaan kertaan, jotka ajoittuvat maksimissaan muutaman kuu-kauden ajalle. Apua ei saa esimerkiksi vanhemman harrastusten tai opiskelun vuoksi tai lapsen sairastuessa, jos työssäkäyvällä vanhemmalla on oikeus perhevapaaan käyttöön.

Miten? Vanhemmat soittavat soittoaikana kotipalvelun palveluohjaajalle, joka arvioi perheen avuntarvetta myöntämiskriteereiden perusteella puhelimitse ja tarvittaessa kotikäynnillä. Tilannetta arvioivalle kotikäynnille lähdetään toisinaan yhdessä vammaispalvelun tai lastensuojelun työntekijöiden kanssa.

Perheen maksukyvyistä riippuen palvelusta pitää maksaa omavastuuosuus tai vaihtoehtoisesti palvelu on perheelle kokonaan maksutonta.

Keskeiset ohjaavat tahot: neuvola, päivähoito, ”puskaradio”

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu lapsiperheille, joiden avuntarve on lyhytaikaista ja kriteerit täyttävää. Tyypillisesti palvelua käyttävät perheet, joissa on alle kouluikäisiä lapsia.

Noin 300 perhettä vuodessa on päässyt avun piiriin (vuosi 2013).

Järjestäjät? Kotipalvelu on kaupungin järjestämä palvelu, mutta se toteutetaan pääosin ulkopuolisten palvelutuottajien (noin 30 tuottajaa) voimin. Asiakas saa tällöin kunnalta palvelusetelin. Lisäksi kotipalvelua toteuttaa kaksi kaupungin kodinhoitajaa.

Lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu sijoittuu psykososiaalisiin palveluihin sosiaalipalveluiden alaisuuteen.

Perheneuvolan palvelut

Mitä? Perheen perheneuvolasta saama tuki voi olla moniammatillista tukea esimerkiksi lasten kasvatukseen, vanhemmuuteen tai ylipäättään perhe-elämän pulmiin tai tilanteisiin, joissa lapsella on vaikeuksia päiväkodissa, koulussa tai kavereiden kanssa.

Työskentely ulottuu ohjaus- ja neuvontakäynneistä tutkimuksiin, arviointiin sekä hoidolliseen työskentelyyn (yksilö-, perhe- ja pariterapiat). Työskentelyn kesto vaihtelee lyhyehköstä neuvonnasta pitkäaikaisiin ja tiiviisiin asiakassuhteisiin.

Perheneuvolasta voi saada myös sähköpostitse yleistä ohjausta lasten kasvatukseen ja perheen ihmissuhteisiin liittyvissä kysymyksissä. Edellytyksenä on ensin yhteydenotto puhelimitse tai henkilökohtainen käynti perheneuvolassa.

Miten? Vanhempi tai lapsi voi ottaa perheneuvolaan yhteyttä ajanvaraus- ja neuvonta-aikoina joko soittamalla tai henkilökohtaisesti käymällä. Yhteyden saa tällöin suoraan päivystäviin työntekijöihin.

Palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia.

Keskeiset ohjaavat tahot: päivähoito, neuvola ja koulu. Suurin osa perheistä ottaa itse yhteyttä.

Kenelle? Perheneuvola palvelee alakouluikäisiä tai nuorempia lapsia (alle 13-vuotiaat) perheineen. Esimerkiksi yksilöterapiata ei voida järjestää yli 13-vuotiaille, vaikkakin murrosiässä olevien lasten vanhempia voidaan tukea.

Perheneuvola palvelee vuosittain noin 2900 asiakasta.

Järjestäjät? Perheneuvola on kaupungin järjestämä palvelu. Perheneuvolassa työskentelee kolme hoitotiimiä sekä oppimisvaikeuksien kuntoutukseen ja tutkimukseen erikoistunut lastentutkimuslinikka (yhteistyössä Niilo Mäki Instituutin kanssa, ks. Lastentutkimuslinikka). Perheneuvolan työntekijät ovat psykologeja, sosiaalityöntekijöitä ja lääkäreitä.

Tiesitkö? Tällä hetkellä keskimääräinen jonotusaika perheneuvolaan on viisi viikkoa. Perheneuvolan kehittämään Oikea-aikaisen vastaanoton OIVA-palveluun pääsee kuitenkin yleensä viikon tai kahden sisällä. Tällöin asiakkaan katsotaan hyötyvän lyhytterapeuttisesta työskentelystä, joka pitää sisällään 1–2 pidempää tapaamiskertaa sekä osallistavan aloituksen ja tapaamisten jälkeisen seurannan. Oiva:ssa hoidettavia voivat olla esimerkiksi kasvatusongelmat, vuorovaikutushaasteet tai vaikka lapsen pelkotilanteet.

Perheneuvolassa järjestetään erilaisia vertaisryhmiä lapsille ja vanhemmille.

Lastensuojelun avohuolto ja tukitoimet

Mitä? Lastensuojelussa selvitetään perheen tilannetta ja etsitään ratkaisukeinoja keskustelun, ohjauksen ja neuvonnan keinoin. Työvälineinä ovat myös erilaiset neuvottelut ja kotikäynnit. Näiden lisäksi lastensuojelulla on käytössään erilaisia avohuollollisia tukitoimia (tyypillisimmät esitelty lyhyesti alla). Tukitoimet räätälöidään tarpeen mukaan ja kirjoon kuuluu monesti muitakin palveluita ja tukitoimia kuin tässä määritellyt. Toisinaan myös esimerkiksi päivähoito voidaan osoittaa avohuollon tukitoimeksi, jolloin sen merkitys perheen kuntoutumisessa nähdään tarpeellisena ja suunnitelmallisena (yhteistyö päivähoiton kanssa tällöin).

Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla tuetaan ja autetaan lasta ja perhettä tilanteissa, jossa lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään. Lapsen hyvinvointi saattaa vaarantua esimerkiksi vanhempien päihteidenkäytön, mielenterveysongelmien, perheen sisäisten ristiriitojen, perheväkivallan tai lapsen kaltoin kohtelun takia.

Lastensuojelun perhetyöllä voidaan tilanteesta riippuen esimerkiksi tukea vanhemmuutta, ohjata ja tukea lasten hoidossa ja kasvatuksessa sekä kodin arjen ja arkirutiinien hallinnassa. Perhetyötä tehdään pääosin perheen kotona. Jyväskylässä lastensuojelun perhetyö toimii omana yksikkönään, jossa on yli 20 perhetyöntekijää. Lisäksi perhetyötä ostetaan ostopalveluna. Perhetyötä saatetaan tehdä esimerkiksi 1–3 kertaa viikossa perheen kotiin tai välittömään elinpiiriin. Perhetyötä lähelle tulee **ammattillinen tukihenkilötoiminta** (kaupungin omana toimintana tai ostopalveluna), jossa tuki painottuu erityisesti lapsen tukemiseen. Henkilökohtaisen tuen tarpeeseen on olemassa myös **tukihenkilötoiminta**, minkä kaupunki ostaa Mannerheimin lastensuojeluliitolta. Se tarkoittaa, että koulutettu vapaaehtoinen toimii lapsen/perheen tukena osallistuen lapsen/perheen arkeen esimerkiksi keran kahdessa viikossa. **Tukiperhetoiminta** puolestaan tarkoittaa sitä, että tuettava lapsi osallistuu vapaaehtoisen tukiperheen arkeen ja yöpyy tukiperheen luona esimerkiksi kerran kuukaudessa. Tukiperhetoiminnan kaupunki ostaa Pelastakaa Lapset ry:ltä tai Keski-Suomen sijaishuoltoyksiköstä. **Lomakotitoiminta** (Pelastakaa Lapset ry) voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tuettava lapsi pääsee

kesälomien tai talvilomien aikaan viikoksi tai pariaksi lomakotiperheeseen tilanteessa, jossa hänen omalla perheellään ei syystä tai toisesta ole mahdollisuutta omaan lomaan. Myös muuhun **loma- ja virkistystoimintaan** voi tilanteesta riippuen saada **taloudellista tukea** sosiaalityöntekijän harkinnasta riippuen. Yhtenä tukitoimena toimii myös **Lotilan nuorisokodin avotyö** (esitely alla omana kohtanaan). **Perhekuntoutukseen** on olemassa erilaisia mahdollisuuksia. Toisinaan perhekuntoutuksena nähdään kotiin vietävä, tiivisti toteutettava perhetyö. Mattilan tukiasunnot tarjoavat yhden tukimuodon perheille, vaikkakaan ne eivät ole laitosmuotoista tukea. Laitoskuntoutuksia kaupunki voi ostaa Ensi- ja turvakodilta tai mahdollisesti esimerkiksi vanhemman päihdekuntoutuslaitoksesta, mikäli se tarjoaa koko perheen kuntoutusta. Joissain tilanteissa tulee tarpeeseen ja kyseeseen lapsen **lyhytaikainen sijoitus** kodin ulkopuolelle, jolloin sijoitus toteutetaan käytännössä usein perhehoitoon sijoittamisella. Lyhytaikaisissa sijoituksissa laitospaikkoina ovat lähinnä käytössä kaupungin omat nuorisokodit: Hovilan nuorisokoti, Lotilan nuorisokoti, Myllyjärven nuorisokoti sekä Palokan nuorisokoti.

Kenelle? Lastensuojelun avohuolto tukitoimineen on tarkoitettu alle 18-vuotiaille lapsille perheineen. Asiakkuus määrittyy lastensuojelulain perusteella. Työskentelyn edellytyksenä on huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus.

Avohuollon asiakkaana on vajaa 3000 lasta vuodessa (vuoden aikana, ei yhtäaikaisesti).

Miten? Lastensuojelun asiakkaaksi pääsemisen edellytyksenä on, että lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus tai lapsen tilanne tulee muulla tavoin lastensuojelun tietoon. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, jolla herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Myös perhe itse voi ottaa yhteyttä sosiaalitoimistoon ja kertoa tilanteestaan, jossa on olemassa huoli lapsen tilanteesta. Laissa ilmoitusvelvollisiksi ovat määritellyt tietyt tahot, tyypillisesti lasten kanssa työskentelevät. Ilmoituksen huolesta voi myös tehdä esimerkiksi perheen naapuri tai omainen.

Lastensuojeluilmoituksen tai -pyynnön vastaanottamisen jälkeen sosiaalitoimistossa tehdään arvio lapsen mahdollisesta kiireellisestä lastensuojelun tarpeesta sekä arvio lastensuojelutarpeen selvityksen tekemisestä. Jos selvitystä aletaan tehdä, se tarkoittaa perheen tilanteen ja tarpeellisten tukitoimien arviointia yhdessä perheen vanhempien ja lasten kanssa. Jatkotyöskentely perustuu lastensuojelutarpeen selvitykseen ja lapselle tehtyyn asiakassuunnitelmaan.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöille on ajanvaraus ja puhelinaika. Kiireellisessä tapauksessa yhteyden saa virka-aikana. Huom! Virka-ajan ulkopuolella toimii sosiaalipäivystys, johon saa yhteyden ottamalla yhteyttä Kriisikeskus Mobileen.

Avohuollon tukitoimet ovat perheille maksuttomia.

Järjestäjät? Lastensuojelun avohuollon palvelut on keskitetty Tapionkadun sosiaaliasemalle. Myös Korpilahden sosiaaliasemalla on lastensuojelun avohuollon palveluja.

Osa avohuollon tukitoimista toteutetaan kaupungin omana toimintana, mutta palveluita ostetaan myös yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoilta. Keskeisiä palveluntuottajia ovat muun muassa MLL, Pelastakaa Lapset ry ja Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti. Lisäksi palveluita tuottaa iso joukko yksityisiä toimijoita.

Tiesitkö? Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä ottamalla yhteyttä kunnan sosiaalitoimistoon joko puhelimitse, kirjallisesti tai henkilökohtaisella käynnillä. Ilmoituksen tekemiseen on tarjolla lomakkeita, mutta ilmoituksen voi tehdä myös ilman tätä lomaketta.

Toisinaan lastensuojelun asiakkuus alkaa kiireellisillä lastensuojelutoimenpiteillä.

Perheen tarvitsemaa tukea suunniteltaessa tarkastellaan palvelukarttaa ja pyritään tekemään tiivistä yhteistyötä esim. päihde- ja mielenterveyspalveluiden, terveydenhuollon, neuvolan ja päivähoidon kanssa.

Lotilan nuorisokodin avotyö

Mitä? Avotyö yhtenä lastensuojelun avohuollon tukitoimena tarjoaa lastensuojelun piirissä oleville lapsille ja nuorille intensiivistä tukea. Keskeistä on, että koko perhe otetaan mukaan työskentelyyn, joka on luonteeltaan arvioivaa, selvittävää ja kuntouttavaa. Työskentelyn yhtenä tavoitteena on ennaltaehkäistä lasten ja nuorten sijoituksia kodin ulkopuolelle eli tässä mielessä työskentely on varhaista tukea. Työmenetelmiä lasten ja perheiden kanssa ovat mm. keskustelut, yhdessä tekeminen, opastaminen ja ohjaus. Lasta ja perhettä tavataan perheen kotona ja lapsen muussa elinympäristössä. Perheen kanssa työskentelee yksi työntekijä saaden taustatukea mm. nuorisokodilta ja muilta avotyöntekijöiltä sekä lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä. Keskimääräinen työskentelyjakso lapsen ja perheen kanssa on viisi kuukautta.

Miten? Avotyön asiakkaaksi tullaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätöksellä. Sosiaalityöntekijä ottaa ensin yhteyttä nuorisokodin avotyöntekijään. Alussa sovitaan aloituspalaveri sosiaaliasemalle, johon kokoontuvat sosiaalityöntekijä, avotyöntekijä ja perhe. Jatkossa näitä palaveria pidetään 2–3 kuukauden välein.

Avotyö on perheelle maksuton palvelu.

Keskeiset ohjaavat tahot: Lastensuojelun avohuolto

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu 12–17-vuotiaille lapsille ja nuorille perheineen. Edellytyksenä on Jyväskylän kaupungin lastensuojelun avohuollon asiakkuus.

Vuonna 2013 avotyön piirissä oli 121 lasta perheineen.

Järjestäjät? Avotyötä tekee viisi avotyöntekijää, jotka toimivat Lotilan nuorisokodin alaisuudessa. Avotyö on toistaiseksi vakiintumaton toimintamuoto. Avotyö toteutetaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena.

Tiesitkö? Lotilan nuorisokodin avotyötä on systemaattisesti kehitetty jo useiden vuosien ajan ja työmuodosta on saatu kiitettäviä tuloksia.

Lastenvalvojan palvelut (lapsioikeudelliset palvelut)

Mitä? Lastenvalvojan palveluihin kuuluvat lapsen isyyden selvittäminen, lapsen huoltoon, asumiseen ja tapaamiseen liittyvät neuvottelut ja sopimusten vahvistamiset, lapsen elatussopimusneuvottelut ja sopimusten vahvistamiset sekä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaisien selvitysten tekeminen tuomioistuimelle. Näissä asioissa on saatavilla tukea, neuvontaa ja ohjausta.

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu lapsiperheille.

Miten? Vanhempi voi varata käyntiajan soittamalla suoraan oman alueen työntekijälle puhelinaikana.

Järjestäjät? Yksikössä työskentelee viisi sosiaalityöntekijä-lastenvalvojaa.

Koulukuraattorityö

Mitä? Koulukuraattori on koulun sosiaalityöntekijä, jonka tehtävänä on tukea lasta koulunkäyntiin, kaverisuhteisiin, kotiin ja omaan kehitykseen liittyvissä pulmatilanteissa. Työskentely on tukea, ohjausta ja neuvontaa. Oppilaan tarvitsemista tukitoimista pyritään huolehtimaan yhteistyössä opettajien ja huoltajien kanssa. Pulmatilanteiden selvittäminen varhain auttaa ja helpottaa lapsen koulunkäyntiä. Toisinaan prosessit tilanteiden selvittämiseksi ja lapsen tukemiseksi saattavat olla hyvin pitkäjänteisiä.

Työskentely on pitkälti yksilötyöskentelyä, mutta myös joitakin ryhmiä toteutetaan, esim. Friends-tunnit.

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu lapsille, jotka ovat esi- tai perusopetuksessa. (Työskentelyä tehdään myös toisen asteen oppilaitoksissa.)

Miten? Kuraattori ei tapaa kaikkia lapsia, vaan kuraattorin vastaanotolle ohjaututaan. Koulukuraattori ei myöskään päivystä koululla, vaan yhteyden häneen saa pääsääntöisesti puhelimitse. Syksystä 2014 alkaen kuraattorille on olemassa soittoaika.

Palvelu on maksuton.

Keskeiset ohjaavat tahot: oppilashuoltoryhmät, opettajat tai muut toimijat koululla. Myös vanhemmilta ja koululaisilta tulee jonkin verran yhteydenottoja.

Järjestäjät? Jyväskylässä on vajaa 10 koulukuraattorivakanssia. Tehtävissä toimii päteviä sosiaalityöntekijöitä. Yhden kuraattorin alueella on noin 1500–1700 oppilasta.

Tiesitkö?

Huom! Elokuussa 2014 astuu voimaan uusi opiskelija- ja oppilashuoltolaki ja koulukuraattori-työn painopiste tulee muuttumaan nykyisestä.

Koulupsykologityö

Mitä? Koulupsykologilta voi saada tukea silloin kun oppiminen tuntuu vaikealta, on keskittymisvaikeuksia tai motivaatio kateissa. Psykologiin voi ottaa yhteyttä myös silloin, jos vanhempaa huolestuttavat lapsen tai nuoren mielialaan, kasvuun ja kehitykseen tai käyttäytymiseen liittyvät asiat. Psykologi voi esimerkiksi selvittää oppimisvaikeuksia sekä tunne-elämän ja käyttäytymisen pulmia.

Työmuotoina on mm. ohjaus ja neuvonta, keskusteluavun tarjoaminen ja oppimisvaikeuksien arviointi. Työskentely on tukea, ohjausta ja neuvontaa. Terapeuttista työskentelyä ei tehdä. Prosessit saattavat olla pitkiäkin ja niiden aikana tehdään useimmiten yhteistyötä myös vanhempien kanssa.

Työskentely on paljolti yksilökeskeistä, mutta myös joitakin ryhmiä on järjestetty.

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu lapsille, jotka ovat esi- tai perusopetuksessa. (Työskentelyä tehdään myös toisen asteen oppilaitoksissa.)

Miten? Psykologi ei tapaa kaikkia lapsia seulamaisesti, vaan psykologin vastaanotolle ohjaututaan. Psykologi ei myöskään päivystä koululla, vaan yhteyden saa pääsääntöisesti puhelimitse. Syksystä 2014 alkaen psykologille on olemassa soittoaika.

Palvelu on maksuton.

Keskeiset ohjaavat tahot: oppilashuoltoryhmät, opettajat tai muut toimijat koululla. Myös vanhemmilta ja koululaisilta tulee jonkin verran yhteydenottoja.

Järjestäjät? Jyväskylässä on vajaa 10 koulupsykologivakanssia. Yhden psykologin alueella on noin 1500–1700 oppilasta.

Tiesitkö? Huom! Elokuussa 2014 astuu voimaan uusi opiskelija- ja oppilashuoltolaki ja koulupsykologityön painopiste tulee muuttumaan nykyisestä.

Nuorten päihde- ja mielenterveystyö

Mitä? Työntekijät tukevat lasta ja perhettä päihteiden käyttöön ja mielenterveyteen liittyvissä huolissa. Työntekijät antavat tukea mm. kouluterveydenhoitajille.

Miten? Päihde- ja mielenterveystyöntekijät tavoittaa puhelimitse soittoaikana tai kiireellisemmässä tapauksissa puhelimitse esim. kouluterveydenhoitajan välityksellä. Palveluun ei kuitenkaan tarvita erityistä lähetettä.

Tarkoituksena on, että yhteydenoton jälkeen työskentely jatkuu yhteistyönä päihde- ja mielenterveystyön ja lähettävän tahon (esim. kouluterveydenhoitaja) kesken.

Palvelu on asiakkaille maksutonta.

Keskeiset ohjaavat tahot: kouluterveydenhuolto

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu 11–18-vuotiaille.

Järjestäjät? Päihde- ja mielenterveystyöntekijät toimivat osana kaupungin peruspalveluiden oppilashuoltoa. Työntekijöitä on 3 henkilöä (2 täyttä vakanssia).

Etsivä työ

Mitä? Etsivän työn ohjaaja tukee, auttaa ja ohjaa nuoria, jotka ovat jäämässä opiskelun tai työelämän ulkopuolelle tai muutoin kaipaavat tukea arkeensa. Nuorelle annettava tuki on hyvin konkreettista. Nuoren tueksi saatetaan esimerkiksi lähteä asioimaan palvelussa tai muutoin ohjataan häntä palveluihin. Nuoren kanssa mietitään hänen tulevaisuuden suunnitelmiaan tai tuetaan häntä arjenhallinnassa. Nuorta saatetaan tavata esimerkiksi kotona, koulussa, toimistossa tai virastossa.

Työskentelyn kesto vaihtelee yksittäisistä tapaamisista vuoden tai useamman työskentelyyn. Pyrkimys on, että sama työntekijä työskentelee nuoren kanssa.

Työskentely perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen. Työskentelyssä asioita ei tehdä nuoren puolesta, vaan ne tehdään hänen kanssaan.

Miten? Työntekijöihin saa yhteyden pääsääntöisesti arkisin klo 8–16. Yhteyttä voi ottaa puhelimitse, tekstiviestillä, sähköpostilla, facebookissa, nettisivujen kautta ja neuvontapisteellä (Veturitallit) tiistai-iltapäivisin ilman ajanvarausta. *

Yhteyttä työntekijöihin voi ottaa kuka tahansa, jolla herää huoli nuoresta. Yhteydenottaja voi olla esimerkiksi nuori itse, hänen vanhempansa, kaverinsa, opettaja tai sosiaalityöntekijä. Lisäksi nuorisolaki velvoittaa joitakin tahoja tekemään nuoresta ilmoituksen etsivään työhön tietyissä tilanteissa.

Palvelu on maksutonta.

Keskeiset ohjaavat tahot: oppilaitokset, puolustusvoimat, myös muut tahot, vanhemmat ja nuoret itse

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu 15–29-vuotiaille nuorille, jotka ovat jäämässä opiskelun ja työelämän ulkopuolelle, tai muuten kaipaavat apua arkeensa.

Vuonna 2013 saatiin ilmoitus, huolenilmaus tai yhteydenotto yli 900 nuoresta. Tiiviimpää yhteistyötä etsivät tekivät 556 nuoren kanssa.

Järjestäjät? Etsivä työ järjestetään kaupungin nuorisopalveluiden, Sovatek-säätiön sekä Nuorten taidetyöpajan yhteistyönä. Työtä tekee kolme kaupungin nuorisopalveluiden työntekijää, kaksi Sovatek-säätiön työntekijää sekä neljä Nuorten taidetyöpajan työntekijää. Yhteensä Jyväskylässä työskentelee siis yhdeksän etsivän työn ohjaajaa. Syksyllä 2014 heitä on kymmenen.

Tiesitkö? Etsivällä työotteella Jyväskylässä työskentelevät myös jotkin muut tahot, kuten katu-päivystystyö ja seurakunnan erityisnuorisotyö.

*) Nuorisopalveluiden OhjausLaturin neuvontapiste Veturitalleilla on avoinna tiistai-iltapäivisin. Pisteessä on oppaita, mahdollisuus tulostaa sekä saada henkilökohtaista opastusta erilaisten asioiden hoitamiseen.

Katupäivystystyö

Mitä? Katupäivystystyön ideana on, että työntekijät (esimerkiksi nuorisotyöntekijät ja/tai vapaaehtoiset) jalkautuvat kadulle nuorten pariin. Katutyössä pyritään liikkumaan niissä paikoissa, jossa nuoretkin arjessaan liikkuvat tai esimerkiksi nuorille suunnatuissa tapahtumissa. Pyrkimyksenä on keskustella, luoda luottamuksellisia tukisuhteita nuoriin ja tukea tarpeen mukaan. Joskus voidaan puuttua tilanteisiin ja auttaa, jos tarpeen. Työskentely on paljolti myös katutasolla tapahtuvaa palveluihin ohjaamista. Katutyöskentely painottuu Jyväskylän keskustaan.

Kenelle? Katutyö kohdistuu nuoriin, joita kohdataan. Noin 16-vuotias on iältään tyyppinen asiakas, mutta nuorempia ja vanhempiaakin kohdataan. Periaatteellinen yläikäraja on asetettu joko 18-vuoteen tai 29-vuoteen.

Miten? Kynnys päästä asiakkaaksi on matala ja perustuu kadulla kohtaamiseen. Työntekijöiden keinot luoda suhteita nuoriin ovat moninaiset. Työskentely perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen ja luottamuksellisuuteen.

Katupäivystys Synkkikseen voi saada puhelimitse yhteyden päivystysaikana.

Palvelu on nuorelle maksuton.

Keskeiset ohjaavat tahot: (nuorisotilat)

Järjestäjät?

Jyväskylässä katutyötä tekevät Nuorten Talo Katutason katupäivystys, kaupungin nuorisopalveluiden katupäivystys Synkkis, ev.lut. seurakunnan palveluoperaatio Saapas sekä Aseman Lapsien Löytävä nuorisotyö -hanke. Nuorten Talo Katutason katupäivystystä tekee 2–3 työntekijää pääosin Jyväskylän keskustan alueella noin viitenä päivänä viikossa. Synkkis puolestaan toimii perjantai-iltaisain (kesän

tauolla) ja sitä tekevät nuorisotyöntekijät ja Synkkis-vapaaehtoiset. Myös Saapas päivystää pääosin perjantaisin. Aseman Lapset yhdistää voimansa muihin katupartioihin. Myös muut tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään. Lisäksi kaikkien toimijoiden katupäivystäjät päivystävät toisinaan erilaisissa nuorille suunnatuissa tapahtumissa.

Nettineuvonta- ja tukipalvelut

Mitä? Lapsi tai nuori voi ottaa yhteyttä internetissä tai esimerkiksi tekstiviestillä ja saada tukea ja apua mieltä mahdollisesti askarruttavaan pulmaan. Pulma voi olla yksittäinen kysymys tai moninainen ongelmatilanne.

Jyväskylässä toimii NuortenLaturin Kysy-palsta, jossa paikalliset ammattilaiset vastaavat nuorten kysymyksiin.

Jyväskylässä toimii myös evankelis-luterilaisen seurakunnan ylläpitämä Tekstaritupu. Tekstaritupussa yhteydenottajalle tarjotaan mahdollisuutta tekstiviestikeskusteluun nimettömänä ja luottamuksellisesti päivystäjän kanssa.

Miten? Yhteyttä saa Tekstaritupuun tekstiviestitse ja Kysy-palstaan internetissä.

Palvelut ovat maksuttomia.

Kenelle? Tekstaritupu-palvelua markkinoidaan erityisesti alakouluikäisille lapsille. NuortenLaturin Kysy-palsta markkinoidaan puolestaan laajemmin kouluikäisille.

Järjestäjät? Tekstaritupu on Jyväskylän evankelis-luterilaisen seurakunnan nuorisotyön yksi toimintamuoto. NuortenLaturin Kysy-palstan yhteistyöverkostossa toimivat SPR:n Länsisuomen piiri, Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystyöpalvelut, Jyväskylän seurakunta, yksityinen ammatinharjoittaja Pekka Mustonen ja Keski-Suomen poliisilaitos.

Tiesitkö? Lisäksi on useita valtakunnallisia väyliä (esimerkiksi MLL:n lasten ja nuorten puhelin, nettikirjepalvelu ja chat), joiden kautta lapsi ja nuori voi ottaa yhteyttä mieltään askarruttavassa tilanteessa.

Jyväskylän evankelis-luterilaisen seurakunnan työ perheissä

Mitä? Muutamilla työmuodoilla tuetaan perheitä yksilöllisesti ja perheissä tehtävää työtä pyritään jatkuvasti kehittämään. **Perhetyöntekijä** on liikkuva työntekijä, joka tekee muiden töiden ohella (esim. kurssimuotoiset ryhmät) kohdennettuja kotikäyntejä perheisiin. Lisäksi ainakin Vaajakosken ja

Tikkakosken alue seurakunnissa on **Tukea Arkeen -toimintaa**, joka tarjoaa matalan kynnyksen koti-palvelu- ja kotikäyntityötä lapsiperheille (tyypillisesti perhe kohdataan noin 3-4 kertaa). Lisäksi on **diakonia-työ**, joka antaa henkistä, hengellistä, aineellista sekä käytännöllistä apua ja jolla kohdataan ja tuetaan myös lapsiperheitä.

Miten? Tukea Arkeen -työntekijöihin tai diakoneihin saa yhteyden esimerkiksi puhelimitse ja heille voi vapaasti kertoa perheen tilanteesta. Tyypillistä on, että yksilölliseen työskentelyyn ohjaututaan seurakunnan muun toiminnan myötä.

Palvelut ovat perheille maksuttomia.

Keskeiset ohjaavat tahot: alue seurakunnan toiminta

Kenelle? Palvelut on tarkoitettu erilaisille perheille hyvin monenlaiseseen tuen tarpeeseen.

Järjestäjät? Palveluita järjestää Jyväskylän evankelisluterilainen seurakunta, joka on jakautunut yhdeksään itsenäisesti toimivaan alue seurakuntaan. Seurakunnan yhteisen seurakuntapalvelun lapsi- ja perhetyössä työskentelee yksi perhetyöntekijä. Lisäksi ainakin Vaajakoskella ja Tikkakoskella on Tukea Arkeen -toimintaa, jota tekevät alue seurakuntien lastenohjaajat/varhaiskasvattajat. Diakonia-työtä tehdään niin alue seurakunnissa kuin yhteisessä seurakuntapalvelussa.

Tiesitkö? Joissakin alue seurakunnissa toimii **lapsiparkkeja**, jotka ovat auki kerran viikossa. Näihin parkkeihin voi tuoda 2–6-vuotiaan lapsen hoitoon muutamaksi tunniksi.

Seurakunta on järjestänyt myös **ryhmiä**, esimerkiksi lasten sururyhmä sekä sururyhmä lapsena tai nuorena kuolleiden vanhemmille.

Lisäksi seurakunta pyörittää **perheasiain neuvottelukeskusta**, joka palvelee parisuhteen pulmien neuvotteluapuna. Työskentelyn kesto vaihtelee tarpeen mukaan, mutta keskimäärin keskustelukäyn-tejä on noin viisi. Menetelmänä on yhteinen keskustelu. Neuvotteluihin voi hakeutua ottamalla yh-teyttä puhelimitse suoraan keskuksen.

Ensi- ja turvakodin tukimuodot synnytykseen (doula-tukihenkilöt), univalve-rytmin tuki sekä Baby Blues -työ

Mitä? Doula-tukihenkilöltä odottavan perheen/äidin on mahdollista saada tukea odotukseen ja synnytykseen. Tukihenkilö tapaa perheen/äidin tyypillisesti kerran tai kaksi ennen synnytystä, on mukana ja tukena synnytyksessä sekä tapaa perheen/äidin myös synnytyksen jälkeen. Doulat ovat vapaaehtoisia ja tehtävään koulutettuja tukihenkilöitä.

Perhe voi saada työntekijältä tukea, ohjausta ja neuvontaa lapsen **univalverytmin** ongelmiin ja ryt-min löytämiseen. Tilanne voi kärjistyä siten, että koko perhe uupuu. Työntekijä antaa sekä puhelin-neuvontaa että tekee tarvittaessa kotikäyntejä, joissa pystytään ohjaamaan ja tukemaan kotiympä-ristössä. Työskentelyn kesto vaihtelee yksittäisestä neuvontakerrasta pidempiaikaiseen tukeen, jos

perhe esimerkiksi lähtee toteuttamaan unikoulua kotona. Perhe, jolle puhelinneuvonta, koti- ja yksilökäynnit eivät tuo apua, voi päästä viiden vuorokauden mittaiseen uni-valverytmitysjaksoon Ensi- ja turvakodille (tarvitaan oman kunnan maksusitoumus).

Lisäksi on ns. **Baby Blues -työskentelyä**, jossa perhettä tuetaan tilanteissa, jossa vanhemmat tai vanhempi syystä tai toisesta uupuu lapsen kanssa ja kokee tarvitsevansa tukea arkeen. Työskentely on keskustelutukea puhelimitse ja kotikäynneillä. Tapaamisten lukumäärä on tyypillisesti viisi.

Miten?

Vanhempi voi ottaa yhteyttä työntekijään puhelimitse ja sähköpostitse.

Toimintamuodot ovat perheille maksuttomia.

Keskeiset ohjaavat tahot: neuvolat, synnytysvalmennukset, sairaala, perhekahvilat ym.

Kenelle? Doula-toiminta kohdistuu erityisesti odottajiin ja synnyttäjiin. Univalverytmin tuen asioissa työskennellään pääosin alle 4-vuotiaiden lasten perheiden kanssa. Baby Blues -työhön voi tulla ennen synnytystä, vauvan tai jo vähän vanhemman lapsen kanssa.

Järjestäjät? Kaikki kolme toimintamuotoa ovat Ensi- ja turvakodin järjestämiä. Työmuotoja toteuttaa yksi työntekijä. Jos perhe päätyy univalve-korjausjaksolle, työskentelee heidän kanssaan työntekijän lisäksi Ensi- ja turvakodin yöhoitaja. Doula-toiminnassa on mukana noin 20 vapaaehtoista.

Tiesitkö? Työntekijä kiertää paljon myös esimerkiksi perhekerhoissa sekä monenlaisissa muissa kokoontumisissa antamassa ryhmämuotoista univalve-rytmiohjausta sekä tukea lapsiperheiden arkeen.

Toiminnan piirissä on vedetty myös uupuneiden/masentuneiden äitien suljettua ryhmää.

Mannerheimin lastensuojeluliiton lastenhoitotoiminta

Mitä? Palvelu on lyhytaikaista lastenhoitoapua joustavasti ja perheen omien tarpeiden mukaan. Palvelua saa kotiin kaikkina vuorokauden aikoina, myös viikonloppuisin. Kyse voi olla esimerkiksi sairastapauksesta, vanhemman työmatkasta tai muusta menosta tai vanhemman/vanhempien tarpeesta omaan aikaan. Tilatun hoitojakson kesto on kerrallaan keskimäärin nelisen tuntia.

Hoitaja on MLL:n kouluttama ja perehdyttämä henkilö.

Miten? Lastenhoitajan voi tilata internetin kautta tai soittamalla alueen hoitajavälitykseen. Seuraavan päivän tilaukset tulee jättää edellisenä arkipäivänä klo 12 mennessä. Perheelle voi myös muodostua vakiohoitaja, johon voi ottaa suoraan yhteyttä hoitoapua tarvitessaan. Jyväskylässä hoitajaresurssi on hyvä ja perheet saavat hyvin tilaamansa hoitoavun.

Perhe maksaa lastenhoitoavusta noin 8 eur/tunti. Sunnuntaisin maksu on kaksinkertainen.

Keskeiset ohjaavat tahot: ”puskaradio”, MLL:n muu toiminta, neuvolat ym.

Kenelle? Palvelu on tarkoitettu lapsiperheille. Eniten hoidettavina on 1–6-vuotiaita lapsia. Myös vauvoja voidaan hoitaa. Lastenhoitoapua tilataan jonkin verran myös pienille koululaisille.

Järjestäjät? Lastenhoitotoiminta on MLL:n organisoimaa toimintaa. Hoitajat ovat MLL:n koulutettuja ja perehdyttämiä yli 16-vuotiaita henkilöitä. Perhe toimii hoitajan työantajana.

Tukiperhetoiminta

Mitä? Tukiperhe on vapaaehtoinen perhe, jonka luokse tuettava lapsi tulee asumaan tyypillisesti yhtenä–kahtena viikonloppuna kuukaudessa. Toiminnalla tuetaan lapsiperheitä tilanteissa, joissa vanhempien voimavarat ovat syystä tai toisesta heikentyneet. Tukiperhetoiminta on varhaista tukea perheille. Toiminta voi antaa lapselle rikastuttavia kokemuksia, aikuisen läheisyyttä ja läsnäoloa ja tarjota puolestaan vanhemmalle joskus tarpeellisen levähdystauon.

Viikonloput tukiperheessä vietetään tehden tavallisia lapsiperheen arkeen kuuluvia asioita. Tukisuhteet ovat usein vuosien mittaisia.

Miten? Tukiperheen voi saada lastensuojelun avoimuusmallina tukitoimena. Pelastakaa Lapset ry toteuttaa tukiperhetoimintaa myös kaikille lapsiperheille avoimena ehkäisevänä lastensuojeluna.

Tukisuhteen aloittamista edeltää, että työntekijät etsivät kullekin lapselle sopivan tukiperheen ja järjestävät tapaamisen sekä aloitusneuvottelut, johon osallistuvat tuettava perhe, tukiperhe sekä esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijä sekä lastensuojelun työntekijä (mikäli tukiperhe on lastensuojelullinen tukitoimi).

Tukiperhetoiminta on tukea saavalle perheelle/lapselle maksutonta.

Keskeiset ohjaavat tahot: lastensuojelu, perheneuvola

Kenelle? Tukiperheessä käyvä lapsi on tyypillisesti 3–12-vuotias, mutta voi olla myös nuorempi tai vanhempi.

Järjestäjät? Tukiperhetoimintaa Jyväskylässä järjestävät Pelastakaa Lapset ry sekä kaupungin sijaishuoltoyksikkö. Tukiperheet ovat tavallisia, vapaaehtoisia perheitä, lapsiperheitä, lapsettomia pariskuntia tai yksinasuvia.

Tiesitkö? Tukiperheen jonotusaika voi joskus olla hyvin pitkä.

Pelastakaa Lapset ry:llä on myös **lomakotitoimintaa**, jonka ideana on tarjota lapselle lomaa ja virkistystä tilanteessa, jossa koko perheellä ei ole mahdollisuutta yhteiseen lomaan tai jossa perheen tuki-

verkosto on pieni. Lomakotitoiminta on kaikille lapsille avointa ehkäisevää lastensuojelutyötä. Lomakotitoiminta voi olla myös lastensuojelun avohuollon tukitoimi.

Tukihenkilötoiminta

Mitä? Moninaisin muodoin toteutettavalla tukihenkilötoiminnalla pyritään tukemaan lasta ja nuorta sekä hänen perhettään. Tukihenkilöt ovat pääsääntöisesti vapaaehtoisia, jotka on koulutettu tehtävään.

Tukisuhde voidaan muodostaa lapseen/nuoreen, jolle vapaaehtoinen aikuinen tarjoaa yksilöllistä tukea esimerkiksi luottamuksellisena keskustelukaverina tai vapaa-ajan harrastusten löytämisessä. Osa tukihenkilöistä toimii tukihenkilöinä kokonaisille perheille. Tällöin tuki voi olla keskustelua, kuuntelemista ja yhdessä tekemistä, esimerkiksi vaunulenkkeilyä tai asioilla käymistä.

Tukihenkilötoiminnan ideana on luottamuksellisen ja säännöllisen tukisuhteen muodostaminen lapsen ja/tai perheen sekä vapaaehtoisen välille. Toiminnalla ei ole tiettyä kaavaa, vaan sisältö muotoutuu lapsen/perheen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden sekä ”perhekummin” tai tukihenkilön auttamismahdollisuuksien mukaan. Tukihenkilöt eivät kuitenkaan toimi perheelle tai sen jäsenille hoitajina, terapeutteina eivätkä kodinhoitajina.

Tukisuhde kestää tyyppillisesti vuoden tai useiden vuosien ajan, toisinaan se on koko lapsuuden mitainen.

Miten? Perheen/lapsen pitää jotakin kautta saada tieto toiminnasta ja sitten hakea mukaan toimintaan ottamalla suoraan yhteyttä järjestävään tahoon.

Tukihenkilötoimintaa järjestetään myös lastensuojelun avohuollon tukitoimena, jolloin perhe/lapsi/nuori ohjautuu toimintaan lastensuojelun kautta.

Toiminta on perheille maksutonta.

Keskeiset ohjaavat tahot: itse ohjautuen tai esimerkiksi neuvolan kautta, myös lastensuojelun kautta

Kenelle? Lapsi on yleensä yli 5-vuotias tukihenkilön saadessaan. Tämä alaikäraja kuitenkin vaihtelee järjestäjätahosta ja tilanteesta riippuen. Osa toiminnasta kohdistuu lasten sijaan nuoriin.

Yleensä ottaen tukihenkilötoiminta sopii tilanteisiin, jossa on tarvetta ennaltaehkäisevälle tuelle, mutta ei varsinaista tai ensisijaista ammattiavun tarvetta. *

Järjestäjät? Jyväskylässä tukihenkilötoimintaa pyörittävät useat järjestöt, joista tässä esimerkkejä:

Jyvälän Nuoret järjestää hankkeena **tukiparitoimintaa 13–19-vuotiaille nuorille**. Tukipari saa käyttöönsä rahaa, joka voidaan käyttää esimerkiksi harrastusten kokeilemiseen, yhteisiin retkiin, pääsylippuihin tai matkakuluihin. Pelastakaa Lapset ry:llä on myös **tukihenkilötoimintaa perheiden ja**

lasten tukemiseksi Jyväskylässä. Mannerheimin Lastensuojeluliitolla on KaMu-toimintaa (**Kaveriksi Mulle -toiminta**), jossa ” vapaaehtoiset aikuiset toimivat lasten ja nuorten harrastuskavereina, ystävinä ja ohjaajina” ja jota toteutetaan sekä yksilö- että ryhmämuotoisena. Lisäksi on **perhekummitoimintaa**, jossa vapaaehtoinen tukee perhettä, jossa on alle kouluikäisiä lapsia.

MLL järjestää myös **lastensuojelun tukihenkilötoimintaa**.

*) Jyväskylän kaupungilla on sekä omana toimintana toteutettua että yksityisiltä palveluntuottajilta ostettua **ammattillista tukihenkilötoimintaa**. Ammatillista tukihenkilötoimintaa toteutetaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena.

Tiesitkö? Jyväskylässä on MLL:n järjestämänä **kylämummi- ja vaaritoimintaa**. Mummit ja vaarit eivät toimi yksittäisen lapsen varamummeina tai -vaareina, vaan he toimivat esimerkiksi päiväkoodeissa tai perhekahviloissa. Yhtenä toimintamuotona ovat lukumummit ja -vaarit, jotka lukevat lasten kanssa esimerkiksi kouluilla.

Jyväskylän evankelis-luterilaisen seurakunnan vammaisnuorisotyö

Mitä? Vammaistyö tarkoittaa moninaista kerho-, leiri- ja retkitoimintaa, johon vammaisten nuorten on mahdollista osallistua toimintakyvystään riippumatta ja jossa heidän toimintakykyään pyritään tukemaan suunnitelmallisesti. Seurakunnassa on myös sisupartio toimintaa. Lisäksi seurakunta kouluttaa vammaisille nuorille avustajia, joiden avulla heidän on mahdollista osallistua myös alue-seurakuntien toimintaan.

Vammaisnuorisotyössä myös nuoren perhe otetaan vahvasti mukaan toimintaan.

Miten? Toiminta on Jyväskylän seudulla hyvin tunnettua ja eri tahot osaavat ohjata vammaisia nuoria toiminnan piiriin.

Kerhotoiminta on pääosin maksutonta, mutta esimerkiksi leiritöiminnasta peritään kuluja.

Keskeiset ohjaavat tahot: neuvolat, kouluterveydenhuolto, perusopetus, koulukuraattorit, seurakunnan toiminta jne.

Kenelle? Toiminta on tarkoitettu kouluikäisille ja sitä vanhemmille nuorille.

Järjestäjät? Vammaisnuorisotyötä tehdään koko seurakunnan laajuisessa nuorisotyön yksikössä. Huomattava kuitenkin on, että vammaiset nuoret ovat mukana myös alue-seurakuntien erilaisissa toiminnoissa.

Oiva ja Ilona -toiminta

Mitä? Oiva ja Ilona on kulttuurista ja sukupuolisensitiivistä nuorisotyötä. Hankkeen ”tarkoitus tukea sekä tyttöjen ja nuorten naisten että poikien ja nuorten miesten henkilökohtaista kasvua ja identiteetin kehittymistä yhteisöllisyyttä arvostavassa ilmapiirissä”.

Toiminta on osittain avointa ryhmätoimintaa, osittain suljettua ryhmä- ja yksilötoimintaa. Tarjolla on tilaa ja toimintaa erikseen sekä tytöille/naisille (Ilona) että pojille/miehille (Oiva). Toiminta voi olla esimerkiksi avoimia harrastusryhmiä tai vapaamuotoista oleilua Oiva/Ilona -tiloissa. Toimintaan on kuulunut myös erilaisia ryhmiä, esimerkiksi Voimaneidot ja Jooga-aamiainen (Ilonassa) ja erilaiset peliryhmät (Oivassa). Ryhmät ovat pienryhmiä, joissa on tyypillisesti 4–7 osallistujaa. Lisäksi on ryhmätoimintaa monikulttuuriselta perustalta. Toimintaa on tarjolla myös nuorille isille ja äideille. Oivassa ja Ilonassa tehdään myös yksilötyötä, jossa työntekijä työskentelee yksittäistä nuorta tukien.

Miten? Toimintaan pääsee mukaan tulella paikan päälle. Joihinkin suljettuihin ryhmiin on ennakkoilmoittautuminen.

Kenelle? Oivan ja Ilonan toiminta on osoitettu 12–29-vuotiaille. Osassa ryhmistä ikähaitaria rajataan hieman tarkemmin.

Järjestäjät? Oiva ja Ilona on Jyvälän Settlementti ry:n hanke. Päärahoittaja on Raha-automaattiyhdistys ja hankkeen toimitilat tarjoaa Jyväskylän kaupunki. Hanke aloitti toimintansa vuonna 2012 ja ensivaiheen rahoitus jatkuu vuoden 2015 loppuun. Hankkeessa pyritään rakentamaan Tyttöjen talo ja Poikien talo -konseptien mukaista toimintaa Jyvässeudulle.

Hanke aloitettiin kolmen työntekijän voimin, mutta sittemmin työntekijöiden porukka on kasvanut vajaaseen kymmeneen.

Oiva ja Ilona järjestää muiden toimijoiden kanssa yhteisiä ryhmiä ja muuta toimintaa.

Mä oon mukana! -toiminta

Mitä? Hanke pyrkii tavoittamaan ja kohtaamaan monikulttuurisen taustan omaavia nuoria ja heidän vanhempiaan. Hanke tukee nuorten voimaantumista sekä kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan. Toimintamuotoja ovat yksilötyö ja pienryhmätyö. Hankkeessa järjestetään esimerkiksi avoimia keskustelukerhoja, läksykerhoja ja pyöritetään koko perheelle tarkoitettuja monikulttuurisia perhekahviloita. Esimerkiksi perjantai-iltapäivisin on järjestetty Perjantai Pulinoita eli on kokoonnuttu muutaman tunnin ajan keskustelemaan ja toimimaan yhdessä suomeksi.

Kenelle? Hankkeen kohderyhmää ovat jyvaskyläläiset 13–29-vuotiaat nuoret, joilla on monikulttuurinen tausta sekä näiden nuorten vanhemmat.

Järjestäjät? Hanke on aloittanut toimintansa 1.3.2013 ja on kolmivuotinen. Hallinnoija on Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry ja rahoittaja Raha-automaattiyhdistys.

1.4 YHTEISÖLLISYYDEN JA TOIMINNALLISUUDEN TUKIPILARI

Tässä esiteltävät toimintamuodot ja palvelut liittyvät lasten ja nuorten ajanviettoon, harrastuksiin ja monenlaiseen muuhun toimintaan. Monissa toiminnoissa korostuu yhteisöllisyys tarkoittaen esimerkiksi vertaistukea ja/tai ystävyyssuhteita. Toiminnallisuus puolestaan tarkoittaa tekemistä, kokeilua ja kokemista. Toimintaa on hyvin runsaasti ja tämän luvun tarkoituksena on kuvata toiminnan kirjoa.

Ryhmä- ja vertaistoiminta perheille

Lapsille perheineen on tarjolla ryhmä- ja vertaistoimintaa, jossa keskeistä on ohjattu tai omatoiminen tekeminen sekä ajan viettäminen ja yhdessäolo muiden perheiden kanssa. Ryhmämuotoisesta, mahdollisesti ohjatusta toiminnasta voi saada eväitä, vertaistukea ja sisältöä omaan arkeen.

Huom! Lista on esimerkinomainen ja antaa käsitystä toiminnan luonteesta ja järjestävistä tahoista.

Perhekahvilat, avoin päiväkotikoti, perhekehöt, muskarit ym.

Mitä? Perhekahvilat toimivat tyypillisesti avoimin ovin ja toiminta on vapaamuotoista juttelua ja seurustelua, leikkimistä lasten kanssa sekä mahdollisia asiantuntijoiden alustuksia. Perhekahviloista lapsille löytyy aktiviteettia ja vanhemmat saavat juttuseuraa. Perhekahvila kokoontuu esimerkiksi kerran viikossa. Avoin päiväkotikoti on avointa, kaikille alle kouluikäisille lapsille ja heidän perheilleen tarkoitettua toimintaa vapaan leikin ja ohjattujen toiminnallisten tuokioiden merkeissä.

Perhekerho puolestaan voi tarkoittaa esimerkiksi ohjattua vanhempi-lapsikerhoa, joka kokoontuu vaikkapa kahdeksan kertaa tai vaihtoehtoisesti toimii avoimin ovin. Perhekerhoon voi lähteä lapsen kanssa myös esimerkiksi isovanhempi, kummi tai muu lapsen hoitaja.

Musiikkileikkikoulu eli muskari on avointa tai ryhmämuotoista toimintaa, jossa pääosassa on yhdessäolo ja musiikkiin tutustuminen laulun, leikin, soiton, liikkeen ja kuuntelun kautta. Pienimmät lapset osallistuvat muskariin yhdessä vanhemman tai muun ohjaajansa kanssa.

Miten? Toimintaan pääsee, kun vanhempi saa tietoa toiminnasta ja lähtee mukaan. Muskareihin ja ryhmämuotoisiin perhekerhoihin on yleensä ilmoittauduttava etukäteen.

Perhekahvilat ovat pääosin maksuttomia. Pieni kahvimaksu tms. voidaan periä. Perhekerhoista ja muskareista peritään maksu järjestäjätahosta riippuen.

Kenelle? Toimintaan osallistuu pääosin lapsiperheitä, joissa lapset ovat alle kouluikäisiä. Toiminta on tarkoitettu lapsille ja vanhemmille. Myös isovanhemmat ja muut hoitajat toivotetaan mukaan toimintaan yhdessä lapsen kanssa.

Järjestäjät? Järjestäviä tahoja ovat kaupungin varhaiskasvatuspalvelut (perhekerhoja ja perhekahviloita ympäri kaupunkia), ev.-lut. seurakunta (perhekerhoja ja muskareita ympäri kaupunkia), Mannerheimin lastensuojeluliitto (perhekahviloita ja muskareita ympäri kaupunkia sekä perhekeskus

Tourutuvan avoin päiväkotiki) sekä muut yhdistykset ja yksityiset toimijat. Monikulttuurikeskus Glorian yhtenä toimintamuotona ovat monikulttuuriset perhekahvilat.

Tiesitkö? Pääosa toiminnasta järjestetään päiväsaikaan. Myös niillä perheillä, jotka ovat päiväsaikaan estyneet osallistumasta toimintaan, voi olla tarve ja halu perhekahvila- tai kerhotoimintaan. Tähän tarpeeseen on pyritty järjestämään kerhoja ja kahviloita myös ilta-aikaan ja viikonloppuisin. Osa seurakunnan perhekerhoista ja MLL:n perhekahviloista toimii ilta-aikaan.

Vauvaperhetoiminta

Mitä? Vauvoille vanhempineen on tarjolla (eka)vauvaryhmiä ja esimerkiksi vauvauinteja. Jyväskylässä ekavauvaryhmiä järjestää seurakunta yhteistyössä neuvolan kanssa. Jokaisessa alue seurakunnassa on joko avoin vauvaryhmä tai ekavauvaryhmä. Ekavauvaryhmä on vertaisryhmä ja koahtamispaikka ensimmäisen lapsen saaneille perheille. Vauvaryhmässä erilaiset vauvaperheet koahtavat. Välillä Jyväskylässä on järjestetty myös ns. tokavauva-ryhmiä. Suosittua vauvatoimintaa ovat myös vauvauinnit, jotka ovat vauvojen ja vanhempien yhteisiä harrastus- ja leikkihetkiä uimahallilla.

Miten? Toimintaan pääsee, kun vanhempi saa tietoa toiminnasta ja lähtee mukaan.

Avoimet vauvaryhmät ja ekavauvaryhmät ovat pääosin maksuttomia, mutta edellyttävät ilmoittautumista. Vauvauinnit ja vastaavat toiminnot ovat maksullisia.

Kenelle? Toiminta on suunniteltu vauvaperheille. Ekavauva-ryhmätoiminta on tarkoitettu perheille, jotka saavat ensimmäisen lapsen.

Järjestäjät? Ev.-lut. seurakunnan alue seurakunnat järjestävät (eka)vauvaryhmiä kattavasti ympäri Jyväskylää. Vastaavanlaista toimintaa järjestävät silloin tällöin myös muut tahot.

Vauvauintia Jyväskylässä järjestävät ainakin Uimakoulu Pikku Joutsen (Kyllönmäki), Aqua Plus (Laajavuori) sekä Swimming Jyväskylä (AaltoAlvari).

Moninainen muu ryhmätoiminta

Mitä? Yhteisöllistä ryhmä- ja vertaistoimintaa on myös erilaisissa potilas-, etu- tai muissa järjestöissä. Esimerkiksi Keski-Suomen Monikkoperheet ry:n ”tavoitteena on tarjota vertaistukea ja arjen asiantuntijuutta monikkoarjesta vanhemmille valmennuksissa ja tapaamisissa, sekä järjestää mukavaa toimintaa koko perheelle.” Lisäksi on olemassa itseohjautuvia ryhmiä, kuten allergisten ja astmaperheiden ryhmä, joka on kokoontunut MLL:n perhekeskus Tourutuvalla.

Lisäksi kaupungin palvelut, kuten neuvolan perhetyö ja perheneuvola, järjestävät myös ryhmämuotoista, ohjattua ja vertaistuellista toimintaa, esimerkiksi Mitä kieltää, mitä sallia -ryhmä murrosikäisten lasten vanhemmille sekä Vanhempana vahvemmaksi – kohti myönteistä vuorovaikutusta -ryhmä.

Miten? Toimintaan pääsee, kun vanhempi saa tietoa toiminnasta ja lähtee mukaan. Vapaamuotoiseen toimintaan ei välttämättä tarvitse ilmoittautua etukäteen, mutta ryhmiin on yleensä ilmoittautuminen.

Toiminta on pääosin maksutonta. Myös esimerkiksi perheneuvolan ryhmät ovat asiakkaille maksuttomia.

Kenelle? Toiminta on tarkoitettu vanhemmille/perheille, joita asia tai teema koskee. Osa perheneuvolan ryhmistä kootaan perheneuvolan asiakkaista, osa on tarkoitettu perheille asiakkuudesta riippumatta.

Järjestäjät? Esimerkkejä toimijoista ovat Keski-Suomen Monikkoperheet ry, Keski-Suomen yksin- ja yhteishuoltajat ry, Kielellinen erityisvaikeus SLI ry, Väli-Suomen syömishäiriöperheet ry, Sydänlapset ja -aikuiset ry:n Keski-Suomen alueosasto sekä Jyväskylän imetystukiryhmä, joilla kaikilla on toimintaa Jyväskylässä. Lisäksi ryhmätoimintaa järjestävät esimerkiksi perheneuvola ja neuvolan perhetyö.

Lasten virike- ja leikkitoiminta (alle kouluikäisille)

Lapsille on tarjolla erilaisia harrastus- ja leikkimahdollisuuksia. Alla on esimerkkejä leikki-ikäisten, alle kouluikäisen virike- ja leikkitoimintamahdollisuuksista. Näihin toimintoihin lapsi osallistuu pääsääntöisesti ilman vanhempaansa (vrt. edellinen kohta).

Huom! Listaus on esimerkinomainen ja antaa käsitystä toiminnan luonteesta ja järjestävistä tahoista. Tässä toimintaa on ryhmitelty seuraavien teemojen alle: musiikkileikkikoulut, liikuntaryhmät ja kuva- taideharrastukset. Huomattava on, että virike- ja leikkitoimintaa toteutetaan myös lasten kerhoissa (ks. Lasten kerhotoiminta).

Musiikkileikkikoulut

Mitä? Monet eri toimijat järjestävät Jyväskylässä musiikkileikkikouluja (muskarit). Ne ovat lasten musiikkileikkikouluja, joissa lauletaan, loruillaan, soitetaan, liikutaan, kuunnellaan ja tehdään lapsen iän ja kehitystason huomioonottavaa muuta luovaa toimintaa. Muskari saattaa kokoontua esimerkiksi kerran viikossa.

Miten? Muskariryhmiin osallistumisesta peritään maksu ja niihin on ilmoitauduttava etukäteen.

Kenelle? Muskarit ovat tyypillisesti alle kouluikäisille tarkoitettua toimintaa, jonne pienimmät (alle 3-vuotiaat) tulevat yhdessä vanhempien kanssa ja tätä vanhemmat ilman vanhempiaan.

Järjestäjät? Muskareita järjestävät ainakin ev.-lut. seurakunta, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Jyväskylän musiikkiopisto sekä Jyväskylän kansalaisopiston musiikkikoulu.

Liikuntaryhmät

Mitä? Jyväskylässä on erilaisia liikuntaseurojen järjestämiä temppukerhoja, taaperojumppia, naperojumppia ym. Lisäksi on uimakouluja lapsille.

Jyväskylässä järjestään myös Lasten Liikuntapeuhuloita, joihin alle 10-vuotiaat voivat osallistua (huoltajan oltava mukana).

Lisäksi on kaupungin erityisliikunnan toteuttamia ryhmiä, kuten Pomppu-motoriikkaryhmä 4–6-vuotiaille lapsille.

Miten? Ryhmistä peritään maksu ja niihin tulee ilmoittautua etukäteen.

Kenelle? Vanhemmat ovat mukana pienten lasten kanssa, vähän vanhemmat lapset osallistuvat ryhmiin ilman vanhempia.

Järjestäjät? Järjestäviä tahoja on runsaasti, esimerkkinä erilaiset liikuntaseurat sekä kaupungin erityisliikunta.

Kuvataideharrastukset

Mitä? Kaupungin kuvataidekoulussa varhaisiän on kuvataideopintoja 4–6-vuotiaille. Kansalaisopistossa järjestään varhaisiän kuvataideopintoja 5-vuotiaille ja sitä vanhemmille lapsille.

Järjestäjät? Järjestäjiä ovat ainakin Jyväskylän kaupungin kuvataidekoulu ja Jyväskylän kansalaisopiston kuvataidekoulu.

Lasten vapaa-aika ja harrastustoiminta (kouluikäiset)

Alle on listattu joitakin toimijoita ja toimintoja, jotka tarjoavat vaihtoehtoja kouluikäisten lasten vapaa-aika- ja harrastustoimintaan.

Huom! Listaus esimerkinomainen ja antaa käsitystä toimintaa järjestävistä tahoista. Huomattava on, että vapaa-aika- ja harrastustoimintaa toteutetaan myös esimerkiksi koulujen kerhoissa (ks. Koulujen kerhotoiminta).

Erilaiset liikuntaseurat

LiikuntaLaturi (matalan kynnyksen liikuntafoorumi 13–19-vuotiaille nuorille)

Partiotoiminta

Jyvässeudun 4H-yhdistys (esim. 4H-yritystoiminta)

Jyväskylän nuoret ry (esim. Avartti-toiminta)

Punaisen Ristin nuorisotoiminta

Ev.-lut. seurakunnan nuortentoiminta (perusnuorisotyö kerhoineen, retkineen, tapahtumineen koulutuksineen ym.)

NUKSU – Nuorten Keski-Suomi ry

Nuorisotilat ja -työ

Aluenuorisotilat ja tilatyö

Mitä? Jyväskylän kaupungin nuorisopalveluilla on kymmenkunta nuorisotaloa eri puolilla kaupunkia, esimerkiksi Kuokkalassa nuorisotila NuortenMessi ja Säynätsalossa nuorisotila Pelisilmä. Tilat ovat nuorille auki useana iltana viikossa. Tiloissa voi esimerkiksi pelata erilaisia pelejä, lukea lehtiä, kuunnella musiikkia sekä seurustella kavereiden kanssa. Paikalla on aina myös vähintään yksi aikuinen ohjaaja. Nuoret voivat osallistua tilalla järjestettyihin toimintoihin tai ideoida ja toteuttaa niitä itse. Toteuttaa voidaan esimerkiksi bändi- ja peli-illoja sekä järjestää moninaisia ryhmiä/projekteja, joita nuoret ovat tekemässä.

Veturitalleilla järjestetään pääsääntöisesti joka toinen perjantai nuorille suunnattua, päihteetöntä Kiskoklubia, jossa esiintyjinä on nuorten bändejä.

Kenelle? Alueiden nuorisotilat ja niiden toiminta on tarkoitettu pääsääntöisesti 13–18-vuotiaille nuorille. Toimintaa voidaan kuitenkin kohdistaa myös nuoremmille, 5. ja 6. luokkalaisille esimerkiksi iltapäivän avoimien ovien muodossa. Kiskoklubilla ikärajoja ei ole määritelty.

Järjestäjät? Järjestäjänä on Jyväskylän kaupungin nuorisopalvelut.

Nuortentalo Katutaso

Mitä? Nuortentalo Katutaso sijaitsee Jyväskylän keskustassa ja sen ovet ovat auki nuorille maanantaista lauantaihin. Talo tarjoaa nuorille päihteetöntä ja rentoa tekemistä, ennen kaikkea kohtaamispaikan. Nuoria on kannustettu tekemään talosta oman näköisensä ja järjestämään esimerkiksi erilaisia tapahtumia. Erityisesti vakiokävijät pyritään saamaan talon ja tilan kehittämiseen mukaan moninlaisin keinoin.

Kenelle? Katutason toiminta keskittyy 12–29-vuotiaisiin nuoriin ja nuoriin aikuisiin.

Järjestäjät? Nuortentalo Katutaso on Jyväskylän katulähteyksen nuorisotyön yksikkö.

Bänditilat ja -toiminta

Mitä? Nuorten bändeille on tarjolla jonkin verran bänditiloja sekä erilaista bänditoimintaa.

Kenelle? Esimerkiksi nuorisopalveluiden bänditiloja myönnetään 13–29-vuotiaiden kokoonpanoille, mutta etusijalla ovat alle 18-vuotiaat.

Järjestäjät? Bänditiloja ja -toimintaa pyörittävät eri tahot, ainakin Jyväskylän kaupungin nuorisopalvelut, Music Against Drugs ja pienimuotoisesti myös Jyväskylän ev.-lut. seurakunta.

Lehtisaaren kesäkoti

Mitä? Lehtisaari on kesämökki keskellä kaupunkia, Tuomiojärvellä. Saarelle on soutuvenekuljetus. Saarella on mahdollisuus omaehtoiseen toimintaan esimerkiksi saunomiseen, grillaamiseen, souteiluun ja pelaamiseen. Saarella järjestetään myös pienimuotoisia tapahtumia, kuten iltahartauksia. Saarella on pieni kioski.

Miten? Saari on avoinna kesän ajan tiistaista sunnuntaihin klo 12/15–21.

Kuljetus, saunominen ja muu toiminta on maksutonta.

Kenelle? Saari on avoinna kaikille.

Järjestäjät? Lehtisaaren kesäkotia ylläpitää Jyväskylän ev.-lut. seurakunnan nuorisotyö.

Jyväskylän LastenParlamentti ja Nuorisovaltuusto

Mitä? LastenParlamentin tarkoituksena on tarjota alakouluikäisille lapsille mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin asioihin ja nostaa lasten ääntä paremmin kuuluviin kaupungin päätöksenteossa. Jyväskylässä toimii yhdeksän alueellista PikkuParlamenttia, jotka voivat vaikuttaa lähiympäristönsä asioihin esim. kannanottojen, aloitteiden ja tempausten avulla. LastenParlamentin toiminta lähtee liikkeelle siten, että (ala)kouluista valitaan edustus PikkuParlamentteihin. Parlamenttien kokoontumisessa sekä välissä tapahtuvassa työskentelyssä kouluilla valmistellaan asiaa, joka viedään keväällä pidettävään Suurlstuntoon, jossa kaikkien Parlamenttien edustajat kokoontuvat.

Jyväskylän nuorisovaltuusto on puolestaan 13–20-vuotiaiden lasten ja nuorten vaikuttamiskanava. Pyrkimyksenä on parantaa nuorten osallisuutta sekä kehittää nuorten vaikuttamismahdollisuuksia. Noin 20–40 henkinen valtuusto valitaan vuosittain yläkouluilta, nuorisotiloilta, toisen asteen oppilaitoksilta sekä ns. vapailta paikoilta. Nuorisovaltuustolla on säännölliset kokoukset, ml. vuosittainen huippukokous.

Kenelle? LastenParlamentti on ala-asteikäisten lasten ja nuorisovaltuusto 13–20-vuotiaiden nuorten vaikuttamiskanava.

Järjestäjät? Jyväskylän LastenParlamentti toteutetaan kaupungin opetustoimen ja Nuorten Keski-Suomi ry:n välisenä yhteistyönä. Toiminta käynnistettiin Jyväskylässä uudelleen vuonna 2010 osana valtakunnallista Dynamo-hanketta.

Ensimmäinen nuorisovaltuusto aloitti toimintansa vuonna 2009.

2. PALVELUT ERI-ikäISILLE LAPSILLE PERHEINEEN

Tässä luvussa kuvataan tietyn ikäisen lapsen ja hänen perheensä palveluverkkoa. Lapsuuden jaottelu viiteen eri ikäluokkaan nähtiin mielekkäänä ja havainnollistavana. Tähän listatut palvelut ovat samoja, jotka on esitelty edellisessä luvussa.

SYNTYMÄTÖN LAPSI PERHEINEEN

- neuvolapalvelut (äitiysneuvola), sis. perhevalmennukset
- (lastenpsykiatria)

- neuvolan perhetyö
- pikkulapsiperheiden psykologityö
- lastenvalvojan palvelut
- doula-toiminta - Ensi- ja turvakoti

- ryhmä- ja vertaistoiminta perheille

0–2 -VUOTIAS LAPSI PERHEINEEN

- päivähoito
- kerhotoiminta

- neuvolapalvelut (lastenneuvola)
- fysioterapiapalvelut -JYTE (paljon erityisesti juuri vauvoja asiakkaana)
- toimintaterapiapalveltu -JYTE
- puheterapiapalvelut -JYTE
- lastenpsykiatria

- neuvolan perhetyö
- pikkulapsiperheiden psykologityö
- lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu

- perheneuvolan palvelut
 - lastensuojelun avohuolto- ja tukitoimet
 - lastenvalvojan palvelut
 - univalverytmin tuki ja Baby Blues -työ - Ensi- ja turvakoti
 - Jyväskylän ev.lut. seurakunnan työ perheissä
 - MLL:n lastenhoitotoiminta
 - tukihenkilötoiminta (perheelle)
-
- ryhmä- ja vertaistoiminta perheille: perhekahvilat, perhekerhot ym. sekä vauvatoiminta

3–5 -VUOTIAS LAPSI PERHEINEEN

- päivähoito
 - kerhotoiminta
-
- neuvolapalvelut (lasten)
 - fysioterapiapalvelut -JYTE
 - toimintaterapiapalvelut -JYTE
 - puheterapiapalvelut -JYTE
 - lasten psykiatria
-
- neuvolan perhetyö
 - pikkulapsiperheiden psykologyö
 - lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu
 - perheneuvolan palvelut
 - lastensuojelun avohuolto- ja tukitoimet
 - lastenvalvojan palvelut
 - univalverytmin tuki ja Baby Blues -työ -Ensi- ja turvakoti
 - Jyväskylän ev.lut. seurakunnan työ perheissä
 - MLL:n lastenhoitotoiminta
 - tukihenkilötoiminta (perheelle)
 - tukiperhetoiminta

- ryhmä- ja vertaistoiminta perheille: perhekahvilat, perhekerhot ym.
- lasten virike- ja leikkitoiminta (alle kouluikäisille)

6–12 -VUOTIAS (esiopetus/ala-asteikäinen) LAPSI PERHEINEEN

- päivähoito/esiopetus
- perusopetus
- koulujen kerhotoiminta (1.- ja 2. luokkalaisille + erityisen tuen päätöksellä vanhemmille)
- perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta Jälkkäri
- kouluterveydenhuolto
- fysioterapiapalvelut -JYTE
- toimintaterapiapalvelut -JYTE (kouluikäisiä hyvin vähän)
- puheterapiapalvelut -JYTE (vain ostopalvelujaksoina kouluun siirtymisvaiheessa)
- lastenpsykiatria
- lastentutkimuskliniikka
- lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu
- perheneuvola
- lastensuojelun avohuolto ja tukitoimet
- lastenvalvojan palvelut
- koulukuraattorityö
- koulupsykologityö
- nettineuvonta- ja tukipalvelut
- Jyväskylän ev.lut. seurakunnan työ perheissä
- tukiperhetoiminta
- tukihenkilötoiminta
- Jyväskylän ev.lut. seurakunnan vammaisnuorisotyö
- (ryhmä- ja vertaistoiminta perheille)
- lasten vapaa-aika ja harrastustoiminta (kouluikäiset)

- Jyväskylän LastenParlamentti

13–16 -VUOTIAS (yläasteikäinen) LAPSI PERHEINEEN

- perusopetus
- koulujen kerhotoiminta
- lastentutkimuslinikka

- kouluterveydenhuolto
- fysioterapiapalvelut -JYTE
- toimintaterapiapalvelut -JYTE (kouluikäisiä hyvin vähän)
- nuorisopsykiatria

- lastensuojelun avohuolto- ja tukitoimet
- Lotilan nuorisokodin avotyö (12–17-vuotiaille)
- lastenvalvojan palvelut
- koulukuraattorityö
- koulupsykologityö
- nuorten päihde- ja mielenterveystyö (11–18-vuotiaille)
- etsivä työ (15–29-vuotiaille)
- katupäivystystyö
- nettineuvonta- ja tukipalvelut
- tukiperhetoiminta (yläasteikäisille vähän)
- tukihenkilötoiminta
- Jyväskylän ev.lut. seurakunnan vammaisnuorisotyö
- Oiva ja Ilona -toiminta (12–29-vuotiaille)
- Mä oon mukana! -toiminta (13–29-vuotiaille)

- lasten vapaa-aika ja harrastustoiminta (kouluikäiset)
- nuorisotilat ja -työ
- nuorisovaltuusto

3. NÄKEMYKSIÄ LASTEN JA PERHEIDEN TARPEISTA JA PALVELUVERKON TOIMIVUUDESTA

Tässä luvussa tulkitaan haastateltujen asiantuntijoiden esittämiä näkemyksiä lasten ja perheiden tarpeista ja palveluverkon toimivuudesta. Kasvokkain tavatuilta haastatelluilta kysyttiin, olivatko he huomanneet palveluaukkoja tai muita ongelmakohtia, joihin olisi tarpeen kiinnittää huomiota palveluita kehitettäessä. Näkemyksiä pyrittiin kuuntelemaan tarkasti. Tulkinnat haastateltujen näkemyksistä on ryhmitelty kuuden teeman alle.

Tarve kotiin vietävälle tuelle ja kokonaisten perheiden huomioon ottaminen

Kentällä on huomattu, että monissa perheissä on pitkäaikaista kotipalvelun tarvetta. Tällainen avuntarve voi kummuta esimerkiksi vanhemman tai lapsen pitkäaikaissairaudesta tai vammaisuudesta. Tällaisissa tilanteissa palveluverkon tuki perheelle vaikuttaa joskus olevan tarpeettoman hajanaista. On nähty tärkeäksi, että perheellä olisi turva ja tieto siitä, mistä apua saa. Tuki tarvitaan kokonaisvaltaisesti perheen arkeen.

Näihin pitkäaikaisiin avuntarpeisiin lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu ei pysty vastaamaan ja voi olla, että myöskään lastensuojelu ja vammaispalvelut eivät syystä tai toisesta koe mahdolliseksi puuttua tilanteeseen ja tukea perhettä siinä. Ei myöskään koeta järkeväksi, että perhe otetaan lastensuojelun asiakkaaksi pelkästään kotipalvelun tarpeen vuoksi. Lähtökohta on myös se, että perheet eivät näissä tilanteissa halua, että monet palvelualojen toimijat tulevat heidän kotiinsa. Tulevan sosiaalihuoltolain muutoksen toivotaan helpottavan tukea tarvitsevien perheiden avunsaantia, sillä uudessa laissa edellytetään aiempaa selkeämmin, että kunnat järjestävät kotipalvelua ennaltaehkäisevänä tukena.

Ylipäätään perheen saaman tuen toivotaan olevan koordinoitua siten, että koko perhe tulee otetuksi huomioon. Esimerkiksi koulun toimijoille saattaa muotoutua käsitys siitä, että perheessä ei voida hyvin. Haasteeksi saattaa paikantua vaikkapa juuri vanhemman pitkäaikaissairaus, mihin liittyen lapsi saattaa oireilla käytöksellään koulussa. Tilanne voi tulla esiin esimerkiksi kouluterveydenhuollon laajassa tarkastuksessa, jossa tavataan myös vanhemmat. Vaikka tilanne tunnistettaisiin ja perheen huomattaisiin tarvitsevan apua ja tukea, ei välttämättä ole paikkoja, johon ohjata kokonaista perhettä. Näissä tilanteissa tukimahdollisuudet tuntuvat tarpeettoman hajanaisilta ja perheenjäseniä saatetaan joutua ohjaamaan eri palveluihin.

On myös huomattu, että kouluikäisten lasten vanhempien pienet tai suuremmat huolenaiheet eivät oikein kohtaa palveluverkon toimijoita. Lapsen lähtiessä kouluun palveluverkko muuttuu ja monet kontaktit katkeavat. Luontevat keskusteluyhteydet ovat melko vähissä. On kuitenkin tärkeää, että myös koululaisen vanhemmalla on arjessaan yhteys ammatillisiin toimijoihin, joita hän voi lähestyä myös mahdollisissa huolenaiheissa. Tämä koskee niin ala- kuin yläkoululaisten perheitä. Pienten koululaisten vanhemmille Jälkkärin ohjaaja saattaa olla se, jonka kanssa käydään pitkiäkin, miltei päivittäisiä keskusteluja esimerkiksi siitä, miten perheellä menee lapsen lähdettyä kouluun. Opetta-

jaa vanhempi saattaa tavata hyvin harvoin. Toki yhteydenpito on mahdollista, mutta se edellyttää vanhemman aktiivisuutta.

Toisaalta kentällä on laitettu merkille myös se, että osa vanhemmista on liiankin innokkaita sysäämään vastuuta lapsen asiassa pois itseltään, esimerkiksi koululle tai muille lasten kanssa toimiville tahoille.

Lapsen ja hänen tarpeidensa kohtaaminen perustasolla

Lasten ja perheiden kohtaaminen ns. perustasolla tapahtuu erityisesti neuvoloissa, päivähoitossa ja kouluyhteisöissä ja muissa vastaavissa paikoissa. Kentän toimijat vaikuttavat kaipaavan palvelukokonaisuuden rakentamista sellaiseksi, että lasten ja perheiden tuen tarpeisiin vastattaisiin nykyistä kattavammin nimenomaan näissä paikoissa (perustasolla). Tällöin lasta ja perhettä ei välttämättä kovin herkästi tarvitsisi ”lähettää eteenpäin” muihin palveluihin. Ongelmien selvittäminen ja tuen antaminen perustasolla koetaan tehokkaaksi, lapsen ja perheen kannalta mielekkääksi ja useimmissa tilanteissa myös mahdolliseksi, mikäli resurssit ovat riittävät.

Toimivan ja hedelmällisen kohtaamisen on huomattu vaativan aikaa ja luottamuksellisen ilmapiirin rakentumista sekä pitkäjänteisyyttä. Sekä aikaa että luottamusta tarvitaan, jotta voidaan ottaa puheeksi hankaliakin asioita ja päästä niitä käsittelemään. Pitkäjänteisyyden ja luottamuksellisuuden tärkeys on huomattu myös esimerkiksi kaduilla tehtävässä, nuoria kohtaavassa työssä.

Merkille on laitettu, että monessa koulussa terveydenhoitajien avoimilla vastaanotoilla asioivat erityisesti tytöt. Voidaan kysyä, miten pojat saataisiin myös tulemaan vastaanotolle tai muutoin kertomaan mahdollisista terveydellisistä tai muista huolista. Toki on huomattava, että on myös paljon tyttöjä, jotka eivät huoliaan herkästi jaa.

Kouluterveydenhuollossa nousee esiin asioita ja ilmiöitä, joihin olisi mielekästä puuttua yhteisöllisellä työotteella. Aiemmin on ollutkin esimerkiksi tupakkavieroitusryhmiä nuorille. Näihin on ollut paljon halukkaita tulijoita ja tulokset ovat olleet motivoivia, mutta nyttemmin niitä tai muita kouluterveydenhoitajan organisoimia ryhmiä ei vähien resurssien vuoksi pystytä juuri järjestämään. Toki terveydenhoitaja voi tehdä ehdotuksia esimerkiksi koulun kerhotoiminnan sisällöstä. Kaiken kaikkiaan nähdään, että yhteisölliselle työotteelle lasten ja perheiden kanssa työskenneltäessä on tilausta ja siihen olisi mielekästä panostaa nykyistä enemmän.

Kehittämistarpeita lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa

Kentällä vaikuttaa vallitsevan näkemys siitä, että sekä lasten että erityisesti nuorten mielenterveyspalveluiden verkon tulisi olla nykyistä tiiviimpi ja sitä pitäisi resursoida nykyistä huomattavasti paremmin. Yksittäisen lapsen asiassa palveluverkko voi nykyisellään osoittautua puutteelliseksi ja hitaaksi. Palveluverkosta nostettiin esille useita ongelmakohtia. Keskeisiä ovat seuraavat: vaikea pääsy psykologin tutkimuksiin perustasolla, palveluaukko yli 13-vuotiaille suunnatuissa matalan kynnyksen tutkimuksellisissa ja hoidollisissa mielenterveyspalveluissa, psyykkisesti sairaiden lasten koulunkäynti (jos koulussa koetaan, että lapsen toimintakyky ei riitä koulussa toimimiseen) sekä psyykkisesti sairaiden nuorten kuntouttavien/tuettujen asumispalveluiden vähyyt. Lisäksi koetaan tarpeelliseksi, että päihde- ja mielenterveysongelmia voitaisiin tarvittaessa hoitaa joustavasti samassa paikassa.

Huolenaiheena perheet ja lapset, jotka jättäytyvät tai jäävät syrjään

Moni haastateltava nimesi huolenaiheekseen ne perheet ja lapset, jotka jättäytyvät tai jäävät palveluista syrjään. Todettiin, että palveluita on paljon, mutta ne eivät tavoita kaikkia tukea tarvitsevia. Nähtiin myös, että itse asiassa monesti juuri ne perheet ja lapset, jotka tukea eniten tarvitsisivat, jäävät tuen ulkopuolelle. Syrjään jäämisen tai jättäytymisen syyt lienevät moninaiset. Moni haastateltava pohti sitä, miten näitä lapsia ja perheitä voitaisiin lähestyä ja tavoittaa. Myös harrastustoiminnoista yhtäkkisesti pois jättäytyvän lapsen tai nuoren tilanteesta olisi syytä olla kiinnostunut ja varmistua siitä, että hänen asiansa ovat hyvin.

Yhtenä huolenaiheena on se, ettei kaikilla perheillä ole varaa maksaa esimerkiksi Jälkkäri-maksuja, jolloin pienen koululaisen iltapäivät voivat muotoutua turvattomiksi ja yksinäisiksi. Jälkkärimaksuista ei voi tällä hetkellä saada alennusta, vaan ne ovat kaikille samat. Lisäksi varallisuuteen liittyen yhtenä huolenaiheena ovat lasten, erityisesti kouluikäisten harrastusmahdollisuudet. Moni lapsi jää harrastuksista paitsi niiden kalliin hinnan tähden. Kouluilla on kuitenkin jonkin verran maksutonta kerhotoimintaa.

Huolenaihe on myös vanhempien liiallinen päihteiden käyttö, joka on uhka lasten hyvinvoinnille. Tuoreen Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen ja A-klinikkasäätiön tekemän selvityksen mukaan (Perälä ym., 2014) vanhempien hakeutuminen päihdehoitoon on vaikeaa, sillä kynnyks hoitoon hakeutumiseen on korkea, apua on vaikea saada avunpyynnön jälkeenkään, ammattihenkilöiden päihdetietous on niukkaa ja toimenpiteisiin saatetaan ryhtyä vanhemmat ohittaen. Lastensuojelulain mukaan lapset tulisi ottaa huomioon silloin, kun vanhempia hoidetaan päihde- ja mielenterveyspalveluissa. Tämä ei kuitenkaan vielä toteudu eikä vanhemmalta aina edes kysytä, onko hänellä lapsia. Päihdehoitoon hakeutumisen helpottamiseksi olisi tarpeen selvittää sitä koskeva palvelujärjestelmä ja lasten huomioonotto palveluissa.

Varhainen vuorovaikutus vauvaperheissä ja pienten lasten perheiden tukeminen

Vauvaperheen varhaisen vuorovaikutuksen arviointi ja tukeminen koetaan tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Tuoreille vanhemmille ei suinkaan aina ole selkeää se, miten vauvan kanssa ollaan ja kommunikoidaan. Paikat ja tilanteet, joissa esimerkiksi vauvan pitelyä, vauvan kanssa kommunikointia sekä vauvan tarpeiden tunnistamista opetellaan ja opastetaan, ovat tarpeen. Vuorovaikutukseen voi ilmaantua erilaisista syistä johtuvaa vaikeutta ja lapsen kehittymisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että näitä pulmatilanteita tunnistetaan ja niiden tukemiseen kehitellään entistä ehyempiä palveluketjuja.

On huomattu, että yhä pienempien lasten vanhemmat etsivät lapsilleen päivähoito-/kerhopaikkaa. Kentällä on aprikoitu sitä, mistä tämä suuntaus kielii. On havaittu, että joillakin vanhemmilla on pelko siitä, että lapsi jää paitsi jostakin, jollei häntä vie erilaisiin aktiviteetteihin jo hyvinkin pienenä. Toisaalta vanhemmat vaikuttavat ehkä aiempaa uupuneemmilta. Uupumus saattaa tulla tilanteessa, jossa taaperoikäisen lapsen perheeseen syntyy vauva. Tällöin vanhempi saattaa hakea tilanteeseen helpotusta viemällä taaperoikäisen hoitoon. Kaiken kaikkiaan tärkeää olisi, että vanhemmilla olisi paikkoja, joissa jakaa tunteuksiaan, ajatuksiaan ja saada tukea. Perheet kaipaavat toimintaa ja palveluita asuinalueille. Heille vaikuttaa olevan tärkeää, että toimintoihin on helppo tulla mukaan.

Tällä hetkellä Jyväskylässä ainoastaan ev. lut. seurakunnalla on alueellisesti kattava ja säännöllinen tarjonta ekavauva-ryhmiä. Näitä ryhmiä toteutetaan yhteistyössä neuvolan kanssa. Ryhmät ovat suosittuja ja niitä vaikuttaisi olevan tällä hetkellä kutakuinkin riittävä määrä. Kuitenkin voi miettiä sitä, jättäytyvätkö jotkin perheet ulkopuolelle johtuen siitä, että ryhmien takana on seurakunta. Tässä kohtaa on tosin hyvä huomauttaa, että ryhmien toiminta ei sinällään ole hengellistä.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä tukeminen

Huolta kannettiin myös perheen vertaistuesta tilanteissa, jossa lapsella ilmenee jokin, suurempikin pulma kasvussa tai kehityksessä. Lapsella todetaan esimerkiksi kehitysvamma tai hän sairastuu pitkäaikaisesti. Tällöin luontevimmat vauva- ja lapsiperheen vertaistukitahot eivät välttämättä ole toimivimpia. Vanhempi saattaa kokea, että lapsen tarvitsemaa erityistä tukea ja perheen erilaista tilannetta ei välttämättä ymmärretä esimerkiksi perhekahvilassa ja muissa lapsiperheiden kohtaamisen paikoissa. Työntekijät ehkä ymmärtävät, mutta toiset vanhemmat saattavat suhteutua oudoksuen.

Erityisesti liikunnallinen ryhmätoiminta, jossa otetaan huomioon erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeet, vaikuttaa olevan hyvin vähäistä Jyväskylässä tällä hetkellä. Lapsiperheiltä tuntuu puuttuvan sellainen liikunnallinen ryhmätoiminta, jonne olisi helppo mennä sellaisten pienten lasten kanssa, jotka tarvitsevat erilaisista syistä johtuen motorista tukea liikkumiseensa. Myös kouluikäisten vastaava liikunnallinen kerhotoiminta vaikuttaa olevan varsin vähäistä. Esimerkiksi seurojen moninainen liikuntatoiminta saattaa olla aivan liian haastavaa näille lapsille.

Kentällä on myös näkemys siitä, että lasten ja nuorten neuropsykiatrisessa työssä olisi kehitettävää. Perhe, jossa lapsella on neuropsykiatrinen erityisvaikeus (esim. autismikirjon häiriö, Aspergerin oireyhtymä) ei monesti saa tarvitsemaansa apua ja tukea arkeen. Kuntoutusta pitäisi tarjota enemmän ja lapsen etua varjella myös siten, että vanhemmat saisivat nykyistä tukevampaa ohjausta tilanteeseen ja ylipäättään tukea perheen arkeen. On monesti huomattu, että vanhempi pyrkii kyllä tekemään kaikkensa lapsen tilanteen helpottamiseksi ja lapsen kuntouttamiseksi, mutta kannettavaa ja arjen haasteita on kohtuuttoman paljon.

Ylipäättään kaikenlaisessa kuntoutuksessa haasteena vaikuttaa olevan se, miten viedä erilaisten terapioiden antia lapsen arkeen (päivähoitoon, kouluun ja kotiin).

Kentällä kaivataan myös kuntoutusohjaajaa, jolta perhe voisi saada käytännön apua ja neuvoja erilaisten palveluiden hakemiseen ja esimerkiksi lomakkeiden täyttämiseen. Perheet tuntuvat kaipaavan runsaasti palveluohjausta tilanteessa, jossa lapsella diagnosoitetaan esimerkiksi jokin pitkäaikais sairaus.

LOPUKSI

Lapsille ja heidän perheilleen on Jyväskylässä runsaasti erilaisia palveluita. Tässä selvityksessä pystyttiin tarkastelemaan vain osaa palvelutarjonnasta. Selvitys havahduttaa huomaamaan kentän moninaisuuden. Paljon palveluita, toimijoita ja toimintoja on jäänyt vielä tämän selvityksen ulkopuolellekin.

Jatkoselvityksiä voitaisiin tehdä esimerkiksi seuraavista aiheista:

- selvitys tietyssä tilanteessa tarvittavista palveluita, esimerkiksi lasta odottavat perheet
- selvitys erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä palvelutarpeista, esimerkiksi neuropsykiatriset erityisvaikeudet
- tarkennettu selvitys tietyn ikäryhmän lasten palveluista
- vertaileva selvitys eri-ikäisten lasten palveluista
- selvitys yksityisistä palveluntarjoajista ja heidän tuottamiensa palveluiden eroista julkiseen palveluntuotantoon
- käyttäjälähtöinen selvitys lasten ja perheiden kokemuksista palveluiden käyttäjinä, intressinä esimerkiksi tuen tarpeiden tunnistaminen, tiedonsaannissa tai palveluihin ohjautumisessa olevat haasteet
- tarkennettu selvitys siitä, millaisia näkemyksiä palveluita tuottavien tahojen avainhenkilöillä on lasten ja perheiden tuen tarpeista, palveluverkon toimivuudesta ja sen kehittämistarpeista

On tärkeää, että lasten ja perheiden tuen tarpeita sekä nykyisen palveluverkon toimivuutta selvitetään perusteellisesti. Tietoa on tarpeen koota sekä palveluiden käyttäjiltä että kentän toimijoilta. Tätä selvitystä varten haastateltiin palveluita tuottavien tahojen avainhenkilöitä. Kentän toimijoiden kokemukset ja näkemykset ovat erittäin arvokkaita ja niitä on edelleen koottava ja käytettävä hyödyksi palveluverkkoa kehitettäessä.

Selvitystä tehtäessä huomattiin, että palveluiden muodostamien toiminnallisten kokonaisuuksien tunnistaminen ja kuvaaminen on hyvin haastavaa. Sen selvittäminen, mitkä palvelut ovat lapsen ja perheen käytettävissä tietyssä tilanteessa ja millä ehdoin, ei ole yksinkertaista. Tieto on hajallaan eri lähteissä. Selvitystä tehtäessä huomattiin myös, että monien organisaatioiden www-sivuilla olevat tiedot ovat valitettavan epätasällisia ja paikoin vaikeatulkintaisia. Tällä hetkellä palveluiden tarvitsejan voi olla hankalaa löytää tarvitsemaansa tietoa. Ajantasaisen ja käytännöllisen tiedon saaminen palveluista on tukea tarvitsevan lapsen ja perheen näkökulmasta ensiarvoisen tärkeää.

LIITE 1: SELVITYSTÄ VARTEN HAASTATELLUT ASIANTUNTIJAT

Tea Alarmo, oppilashuollon palvelupäällikkö, perusopetus, Jyväskylän kaupunki

Merja Angle, etsivän työn ohjaaja, Jyväskylän kaupunki

Riitta Arffman, toimintaterapeutti, Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskus (JYTE)

Virve Hartikainen, tyttötyö, ryhmätoiminnat, Oiva ja Ilona -hanke, Jyväskylän Setlementti ry

Marja Heikkilä, hankepäällikkö, Keski-Suomen Sote 2020 –hanke

Pirjo Härkönen, iltapäivä- ja tukihenkilötoiminnan koordinaattori, vapaaehtoiskeskus Jyväskylä, Järvi-Suomen piiri, Mannerheimin lastensuojeluliitto

Tiina Impola, osastonhoitaja, kouluterveydenhuolto, Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskus (JYTE)

Milla Kakko, hankesuunnittelija, Löytävä nuorisotyö -hanke, Jyväskylä, Aseman Lapset

Päivi Kalilainen, perheneuvolan johtaja, sosiaalipalvelut, Jyväskylän kaupunki

Raija Kauppinen, päiväkodin johtaja, Jyväskylän kaupunki

Juha Ketomäki, vastaava työntekijä, Nuorten Talo Katutaso, Jyväskylän Katulähetys ry

Antti Kolu, nuorisajohtaja, Jyväskylän kaupunki

Nina Kuusinen, johtava puheterapeutti, Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskus (JYTE)

Vesa Lankinen, nuorisokodin johtaja, avotyön ja nuorisokodin esimies, Jyväskylän kaupunki

Kaarina Lehto, perhe- ja vapaaehtoistoiminnan koordinaattori, vapaaehtoiskeskus Jyväskylä, Järvi-Suomen piiri, Mannerheimin lastensuojeluliitto

Eeva-Liisa Liimatainen, johtava psykologi, psykologipalvelut, sosiaali- ja terveysterveyst, Jyväskylän kaupunki

Leena Lyytinen, lapsi- ja perhetyön työalasihteeri, Jyväskylän ev.-lut. seurakunta

Satu Moisio, lastensuojelun avohuollon johtava sosiaalityöntekijä, Jyväskylän kaupunki

Kirsi Mustonen, lastenpsykiatrian ylilääkäri, lasten psykiatria, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri (KSSHP)

Janne Mäntynen, nuorisopsykiatrian ylilääkäri, nuorisopsykiatria, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri (KSSHP)

Lea Nevala, neuvolan osastonhoitaja, Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskus (JYTE)

Niina Nieminen, toimintaterapeutti, Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskus (JYTE)

Arja Nuolioja, fysioterapeutti, Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskus (JYTE)

Sari Paananen, palvelupäällikkö, lapsiperheiden varhaisen tuen palvelut, Jyväskylän kaupunki (kotipalvelun ja neuvolan perhetyön vastaava)

Annemari Sinikorpi, projektipäällikkö, Kohtaamisia ja kasvua arjessa -hanke, Järvi-Suomen piiri, Mannerheimin lastensuojeluliitto

Johanna Sinikorpi, lapsitoiminnan koordinaattori, Kaveriksi Mulle -toiminta, Järvi-Suomen piiri, Mannerheimin lastensuojeluliitto

Eija Suomäki, sosiaalityöntekijä, lomakoti- ja tukiperhetoiminta, Jyväskylä, Pelastakaa Lapset

Sirpa Syrjä-Turpeinen, nuorisotyön työalasihteeri, Jyväskylän ev.-lut. seurakunta

Jenni Tolvanen, univalverytmin-tuki, Doula-toiminta sekä Baby Blues, Keski-Suomen Ensi- ja turvakotiry

Tiina Tomperi, päiväkodin johtaja, Jyväskylän kaupunki

Tella Vuolle-Oranen, Jälkkärin ja koulun kerhotoiminnan koordinaattori, Jyväskylän kaupunki

Silja Ässämäki, kehittämisjohtaja, strategia ja kehittäminen, perusturvapalvelut, Jyväskylän kaupunki